

2015 SUOMEN MAASEUTU

Maaseudun kehittämistyön toimintaympäristön tulevaisuus

Phalaris arundinacea

”Vielä 50-luvulla kaupunki oli synnin pesä ja maaseutu onnena.
Kyse on mielikuvien valtataistelusta.”

Tiivistelmä

Vuoden 2005 keväällä Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä (YTR) käynnisti Suomen maaseudun kehittämistyön toimintaympäristön tulevaisuutta kartoittavan skenaariohankkeen. Tämän hankkeen avulla pyrittiin muodostamaan YTR:n verkoston kanssa yhteinen näkemys maaseudun mahdollisista kehityskuluista vuoteen 2015 saakka. Hankkeen keskeisenä tavoitteena oli tukea maaseudun kehittämistyötä laittamalla vaihtoehtoisia tulevaisuuden toimintaympäristökuvaavuuksia eli skenaarioita ja määritellä maaseudun kehittämistyössä huomioitavia mahdollisuuksia, haasteita sekä kehittämissivaihtoehtoja. Hanke toteutettiin kolmessa seminaarissa ja 12:ssa työryhmän kokouksessa. Lisäksi tietoa ja näkemyksiä hankittiin haastatteluin, kyselyin ja asiantuntijakommentein.

Maaseudun kannalta vaikuttavimmiksi epävarmuustekijöiksi eli vaikeasti ennakoitaviksi asioiksi arvioitiin: globalisaatio, energian hinta, talouskehitys, EU:n kehitys, Suomen kilpailukyky sekä kunnat ja palvelujen rahoitus. Vaikuttavimmat trendit eli varimmat kehityskulut ovat: ikärakenteen muutokset, maaseutuväestön sukupuolirakenne, yrittäjyys ja maaseudun elinkeinorakenne.

Hyvinvoiva maaseutu -skenaariossa kuluttajien ostokäyttäytymisessä korostuvat laadukkaat tuotteet ja palvelut sekä ympäristön hyvinvointi. Elinkeinoelämä on monimuotoista ja se tarjoaa työ- ja yrittämismahdollisuuksia ympäri maaseutua. Kansainvälisellä vuorovaikutuksella ja kulttuurilla on yhteiskunnassa vahva rooli. Lokalisaatio – paikallisten toimijoiden harmoninen yhteistoiminta – on vahvistunut EU:n ja kansallisen keskushallinnon roolin kutistuessa. Keskusten läheiset alueet voivat edelleen hyvin ja harvaan asuttujen alueidenkin tilanne on parempi kuin vuonna 2005.

Yksilölliset alamaiset -skenaariossa maailma on kriisiytynyt ja julkisella sekto-

rilla on vahvempi ote yrityksiin ja kolmanteen sektoriin. Keskushallinto ohjaa vahvasti päätöksentekoa sekä EU:n että kansallisella tasolla. Energian hinta on noussut, kansainvälinen liikkuminen ja kuljetukset ovat vähentyneet. Maaseudulla tuotetaan runsaasti bioenergiaa. Keskusten läheiset alueet ja ydinmaaseutu voivat varsin hyvin. Elintarvikkeita tuotetaan ja kulutetaan paikallisesti.

Länsimaiden talouden kriisiytyminen -skenaariossa maaseutu on globalisaation viettävänä ja suomalainen elinkeinoelämä on joutunut syöksykierteeseen. Julkinen sektori on pyrkinyt korjaamaan heikkoa tilannetta ottamalla vahvan käskytysvallan itselleen kuitenkin siinä onnistumatta. Ihmiset ovat alistuneet tähän kehityskulkuun, eivätkä ole osanneet kyseenalaistaa vaihtoehtotonta talouden ohjailemaa julkista valtaa. Kaikki maaseutualueet voivat huonommin kuin vuonna 2005. Tutkimus- ja kehitystoiminta on siirtynyt yritysten mukana ulkomaille. Kulutustottumukset ovat ihmisten henkilökohtaisen talouden heikentyessä hintahakuiset laadun ja palveluiden kustannuksella.

Kaksinapainen maailma -skenaariota leimaa julkishallinnon, yritysten ja kolmannen sektorin vahva vuorovaikutus. Teollinen tuotanto etsii mittakaavaetuja ja kuluttajat korostavat hintaa ostokriteerinään. Elinkeinoelämän pienet toimijat ovat verkostoitumalla kyenneet vastaamaan suuryritysten kilpailupaikneeseen, mutta talous on häiriöherkkää ja epävarmaa. Energian hinta on korkea ja maaseudulla on runsaasti paikallista energiantuotantoa. Kaupunkien läheisellä maaseudulla menee kohtuullisesti.

Tämän työn keskeisenä tuotoksena ovat skenaariot maaseudun tulevaisuudesta. Skenaarioiden pohjalta on mahdollista arvioida, mitä vaikutuksia eri maaseudun kehittämistyössä skenaarioiden kuvaamilla tapahtumilla on kehittämistyön linjauksiin ja käytännön toimin-

taan. Tätä tarkastelua voidaan tehdä YTR:n työ- ja teemaryhmien työssä ja maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmatyössä sekä muiden maaseudun kehityssuunnitelmien, -strategioiden ja -ohjelmien arvioimiseksi ja uudistamiseksi. Skenaarioiden pohjalta voidaan rakentaa yksityiskohtaisemmat skenaariot tietyn aihealueen tai organisaation tarpeisiin. Skenaariotyötä voidaan hyödyntää myös toimintaympäristön seurannan viitekehystenä.

Työ tuotti joitakin alustavia johtopäätöksiä siitä, miten kuvatut skenaariot vaikuttavat YTR:n tasolla kehittämistyöhön ja sen linjauksiin. Useat näistä johtopäätöksistä tukevat jo ennestään esillä olevia kehittämistarpeita: bioenergia, elinkeinorakenteen monipuolistaminen, kansalaistoiminnan vahvistaminen, palvelut; erityisesti hoiva- ja matkailupalvelut, yrittäjyys, ulkomaalainen työvoima, turvalliset elintarvikkeet jne. Lisäksi todettiin että maailman valtasuhteiden muuttuessa meidän tulisi tuntea paremmin niitä maita ja kulttuureja, joilla tulevaisuudessa on varallisuutta kuluttaa (Kiina, Intia, jne.). Keskeisinä maaseudun kehittäjien tulevaisuuden toimenpiteinä nähtiin monipuolinen vaikuttaminen yhteiskunnan asenne- ja arvoilmaperiin, maaseudun myönteisen imagon vahvistaminen sekä yrittäjyyden ja omatoimisuuden monipuolistaminen.

Helsinki 17.2.2006

Sammandrag

Landsbygdspolitiska samarbetsgruppen (YTR) startade våren 2005 ett scenariprojekt som kartlägger verksamhetsfältets framtid då det gäller arbetet med att utveckla landsbygden i Finland. Med projektets hjälp försökte man tillsammans med YTR:s nätverk skapa en gemensam syn beträffande möjliga utvecklingsförlopp på landsbygden fram till år 2015. Det centrala syftet med projektet var att stödja landsbygdsutvecklingsarbetet genom att utarbeta alternativa beskrivningar av framtidens verksamhetsfält, dvs. scenarier, och slå fast de potentialer, utmaningar samt alternativ för utvecklandet som skall beaktas inom landsbygdsutvecklingen. Projektet genomfördes under tre seminarier och 12 möten för arbetsgruppen. Ytterligare insamlades information och åsikter med hjälp av intervjuer, enkäter och kommentarer av sakkunniga.

Ur landsbygdens synvinkel bedömdes följande vara de mest verkningsfulla osäkerhetsfaktorerna, dvs. faktorer som är svåra att förutspå: globaliseringen, energipriset, den ekonomiska utvecklingen, EU:s utveckling, Finlands konkurrenskraft samt kommunerna och servicefinansieringen. De mest verkningsfulla trenderna, dvs. de säkraste utvecklingsförloppen, är förändringarna i åldersstrukturen, landsbygdsbefolkningens könsstruktur, företagandet och näringsstrukturen på landsbygden.

I scenariot En välmående landsbygd accentueras högklassiga produkter och tjänster samt en välmående miljö i konsumenternas köpbeteende. Näringslivet är mångsidigt och erbjuder tillfällen till arbete och företagande på en vidsträckt del av landsbygden. Internationell växelverkan och kultur spelar en viktig roll i samhället. Lokaliseringen – harmonisk samverkan mellan lokala aktörer – växer sig starkare efterhand som EU:s och den nationella centralförvaltningens roll avtar. De tätortsnära områdena mår fortsättningsvis bra och också läget för de glest befolkade trakterna är bättre än år 2005.

I scenariot Individuella undersåtar karakteriseras världen av en kris och den offentliga sektorn har ett fastare grepp om företagen och den tredje sektorn. Centralförvaltningen utövar en kraftig styrning av beslutsfattandet såväl inom EU som nationellt. Priset på energi har stigit, internationella förflyttningar och transporter har avtagit. På landsbygden produceras rikliga mängder bioenergi. De tätortsnära områdena och kärnlandsbygden mår mycket bra. Livsmedel produceras och konsumeras lokalt.

I scenariot Kris i västländernas ekonomi är landsbygden ett offer för globaliseringen och det finländska näringslivet befinner sig i ett tillstånd av fritt fall. Den offentliga sektorn har försökt korrigera den dåliga situationen genom att lägga beslag på en kraftfull befälsrätt, dock utan att lyckas. Människorna har funnit sig i detta utvecklingsförlopp och inte förmått ifrågasätta att ekonomin styrs av en offentlig makt utan valmöjligheter. Alla landsbygdsområden mår sämre än år 2005. Forsknings- och utvecklingsverksamheten har flyttat utomlands tillsammans med företagen. Då människornas privatekonomi försämras är konsumtionsvanorna prisinriktade på bekostnad av kvalitet och service.

Scenariot En bipolär värld stämplas av en kraftig växelverkan mellan offentlig förvaltning, företag och tredje sektorn. Den industriella produktionen söker skalfördelar och konsumenterna betonar priset som köpkriterium. Näringslivets små aktörer har genom att upprätta nätverk förmått svara mot storföretagens konkurrenstryck, men ekonomin är störningskänslig och osäker. Priset på energi är högt och det finns rikligt med lokal energiproduktion på landsbygden. Det går måttligt bra för landsbygden i närheten av städer.

Det viktigaste resultatet av detta arbete utgörs av scenariot över landsbygdens framtid. Utifrån dem går det att bedöma vilka verkningar de utvecklingsförlopp

som beskrivs i respektive scenario har på riktlinjerna för landsbygdsutvecklingsarbetet och den praktiska verksamheten. Denna granskning kan ske inom ramen för YTR:s arbets- och temagrupper verksamhet och arbetet med det landsbygdspolitiska helhetsprogrammet samt för att utvärdera och revidera andra planer, strategier och program för utveckling av landsbygden. På basis av scenarierna kan man bygga upp mer detaljerade framtidsbilder med tanke på de behov som berör någon särskild fråga eller organisation. Arbetet med scenarierna kan också utnyttjas som en referensram för uppföljning av verksamhetsfältet.

Arbetet ledde till några preliminära slutsatser kring hur de beskrivna scenarierna påverkar utvecklingsarbetet och riktlinjerna för det på YTR:s nivå. Flera av dessa slutsatser gynnar sådana utvecklingsbehov som är aktuella sedan tidigare: bioenergi, en mångsidigare näringsstruktur, en starkare medborgarverksamhet, tjänster; i synnerhet omsorgs- och turisttjänster, företagande, utländsk arbetskraft, säkra livsmedel osv. Ytterligare konstaterades att då maktförhållandena i världen förändras borde vi ha mera kunskaper om de länder och kulturer som i framtiden har råd att konsumera (Kina, Indien, osv.). Att mångsidigt inverka på samhällets attityder och värderingar, förstärka landsbygdens positiva image samt att åstadkomma mångsidigare företagande och handlingskraft ansågs vara landsbygdsutvecklingarnas viktigaste åtgärder i framtiden.

Helsingfors 17.2.2006

Summary

The Rural Policy Committee (YTR) launched a scenario project to chart the future operating environment of rural development in Finland in spring 2005. The aim of the project was to create a common idea of the possible courses of rural development until 2015 in cooperation with the committee network. The main aim of the project was to support rural development work by drafting alternative descriptions of the future operating environment, i.e. scenarios, and to define the opportunities, challenges and development alternatives that must be taken into account in rural development. The project was carried out in the form of three seminars and 12 working group meetings. Information and perspectives were obtained from interviews, questionnaires and expert comments.

The greatest uncertainty factors from the rural perspective, i.e. the issues that will be the most difficult to predict, were assessed as being: globalization, energy prices, economic trends, development of the EU, Finland's competitiveness, local government and funding for local government services. The strongest trends, i.e. the most certain courses of development, will be: changes in the age structure, the gender structure of the rural population, entrepreneurship and the structure of business in rural areas.

In the healthy rural area scenario, high-quality products and services and environmental wellbeing are emphasized by consumer purchasing habits. The diversity of the business sector provides a variety of work and entrepreneurship opportunities in rural areas. International interaction and culture have a leading role in society. Localization – the harmonious cooperation of local actors – has increased in importance while the role of the EU and national central government has decreased. Areas near conurbations continue to do well and even sparsely populated areas are doing better than they were in 2005.

In the individual subjects scenario, the world is facing a number of crises and the public sector has a stronger hold on businesses and the third sector. Central government has strict control of decision-making at the EU and the national level. The price of energy has risen, and international travel and transportation have decreased. A great deal of bio-energy is produced in rural areas. Areas near conurbations and the rural heartlands are doing very well. Food is produced and consumed locally.

In the economy of the western world in crisis scenario, rural areas are ruled by globalization and the Finnish business sector has hit a downward spiral. The public sector is attempting to correct the situation by adopting a policy of strict authority but has been unsuccessful. People have resigned themselves to this course of development and have not been able to question absolute public authority controlled by the economy. All rural areas are doing worse than in 2005. Research and development work has moved abroad with businesses. The weakening financial situation of individuals means that consumers have to make do with what they can afford when it comes to quality and services.

The bipolar world scenario is characterized by the powerful interaction of public administration, businesses and the third sector. Industrial production seeks economies of scale and price is emphasized in consumer purchasing habits. Small-scale entrepreneurs in the business sector have responded to the pressure of competition from large businesses by networking but the economy is uncertain and susceptible to external interference. Energy prices are high and local energy production is carried out extensively in rural areas. Rural areas situated near towns and cities are doing relatively well.

The main results of this work are the scenarios which describe the future of rural areas. The scenarios make it pos-

sible to assess what effects the various courses of rural development described by the scenarios will have on the strategies and practical development work. This type of assessment can be carried out in the Rural Policy Committee theme and working groups and under the Rural Policy Programme and in order to assess and update other plans, strategies and programmes of rural development. More detailed scenarios for a specific issue or organization can be created by using the scenarios as a basis. These scenarios can also be used as a frame of reference for monitoring the operating environment.

The work produced some preliminary conclusions of how the described scenarios affect the Committee's development work and strategies. Many of these conclusions support development needs that have already been identified: bio-energy, diversifying the business structure, strengthening non-governmental action, services; tourism and care services in particular, entrepreneurship, the foreign workforce, safe food etc. It was also concluded that when the distribution of power in the world changes, it will become important to get to know the countries and cultures which will have disposable wealth in the future (China, India etc.). It was considered that the main measures for rural developers in the future would be exerting influence on social attitudes and values in various ways, strengthening the positive image of rural areas and diversifying entrepreneurship and self initiative.

Helsinki, February 17, 2006

Dnro: 4615/505/2004

Hanke on toteutettu Maa- ja metsätalousministeriön valtakunnallisten maaseudun tutkimus- ja kehittämishankevaroin Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) esityksestä.

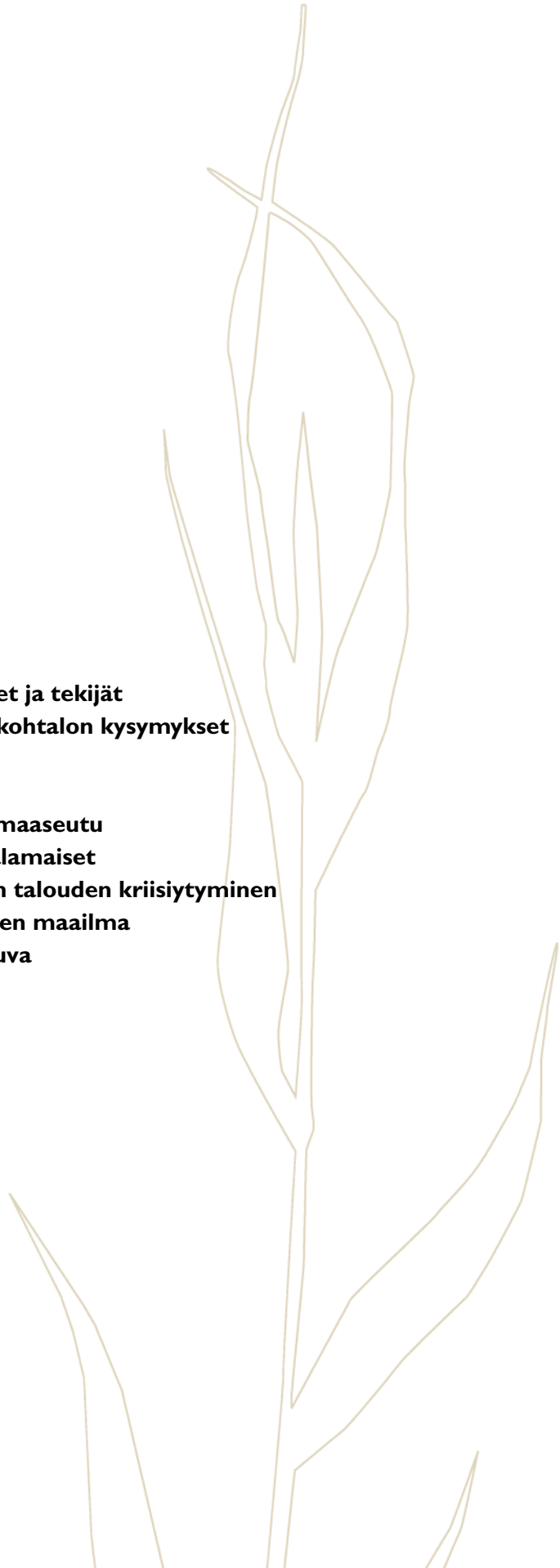
Copyright © Capful Oy 2006

Taitto DORA
Kuvat Juho Juutilainen

Hankkeen vastuhenkilöt:
Kimmo Kivinen, Jari Puhakka ja Arto Kaunonen
Capful Oy
PL 35, 01531 Vantaa
Puh (09) 2517 8320
Fax (09) 2517 8101
etunimi.sukunimi@capful.fi
www.capful.fi

Sisältö

01	Tiivistelmä
02	Sammandrag
03	Summary
07	Johdanto
08	Projektin tavoitteet, vaiheet ja tekijät
09	Maaseudun lähihistoria ja kohtalon kysymykset
10	Muutostekijät
14	Suomen maaseutu 2015
15	Skenaario 1 – Hyvinvoiva maaseutu
20	Skenaario 2 – Yksilölliset alamaiset
25	Skenaario 3 – Länsimaiden talouden kriisiytyminen
30	Skenaario 4 – Kaksinapainen maailma
35	Uskottava tulevaisuudenkuva
36	Yhteenveto
38	Raportin hyödyntäminen
38	Hankkeen arviointia

Kaukoviisuus - Mitä se on?

Se on sitä, että asiat harkitaan etukäteen ja kuvitellaan tapaus sikseenkin elävästi, että kun se kerran tapahtuu, on reitit selvät.

Tätä lajia on harvalle suotu. Jolla sitä on, niin pitääkööt hyvänään...

Mutta tässä lajissa on kaksi pahaa vikaa; asia jää huvikseen tapahtumatta tai se sattuu eri tavalla.

Joka arvaa ottaa nämäkin huomioon, sille on maailmanranta kevyt kiertää..."

*Veikko Huovinen
"Havukka-ahon ajattelija" 1952*

Johdanto

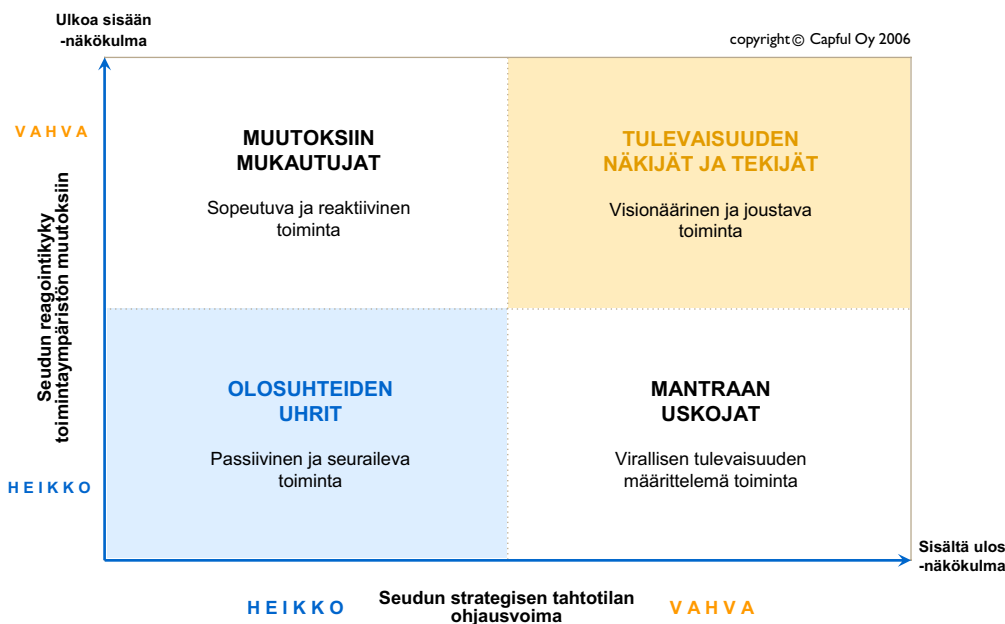
Keväällä 2005 Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR) käynnisti Suomen maaseudun kehittämistyön toimintaympäristön tulevaisuutta kartoittavan skenaariohankkeen. Tällä hankkeella pyrittiin muodostamaan YTR:n toimijoiden kanssa yhteinen näkemys maaseudun mahdollisista kehityskuluista seuraavan kymmenen vuoden aikana.

Toimintaympäristön tulevan kehityksen ymmärtäminen on keskeinen edellytys maaseudun oman tulevaisuu-

den aktiivisessa luomisessa. Skenaariotyö pyrkii nostamaan tarkastelua irti perinteisestä kysymyksenasettelusta ulkoisen toimintaympäristön tasolle. Vain vahva ymmärrys toimintaympäristön kehityksestä yhdistettynä voimakkaaseen strategiseen näkemykseen voi synnyttää tulevaisuuden näkijöitä ja tekijöitä maaseudun kehittämiseksi (kuva 1).

Maaseudun skenaariotyössä luotiin ja analysoitiin erityisesti maaseudun

kehittämisen tulevaisuuden toimintaympäristöä ja sen vaihtoehtoisia kehityskulkuja. Hankkeessa pyrittiin tarkastelemaan toimintaympäristön kehitystä kokonaisvaltaisesti kuitenkin keskittyen maaseudun kannalta olennaisiin muutostekijöihin. Maaseutu määritellään koostuvaksi kolmesta alueesta: kaupunkien läheisestä maaseudusta, ydinmaaseudusta ja syrjäisestä maaseudusta.

Kuva 1. Tulevaisuuden näkeminen ja tekeminen

Maaseudun skenaariot ovat kuvauksia mahdollisista ja vaihtoehtoisista tulevaisuuden toimintaympäristöistä, joissa maaseudun kehittämistyötä tehdään. Ne kuvaavat toisiinsa vaikuttavien tekijöiden mahdollisia keskinäisiä vuorovaikutuksia ja yhteisiä kokonaisvaikutuksia. Skenaariot toimivat konteksteina, joita vasten kehittämistyössä tehtäviä päätöksiä voidaan testata etukäteen.

Skenaarioprojektin avulla ei ole pyritty tulevaisuuden ennustamiseen, vaan strategisen ajattelun, näkemyksen ja vuorovaikutuksen kehittämiseen. Skenaarioiden pohjalta ei yritetä eikä voida väittää mitä tulee tapahtumaan. Skenaarioiden tarkoituksena on ohjata päätöksentekijöitä ajattelemaan monipuolisesti ja johdonmukaisesti erilaisia kehityskulkuja, ja siten parantaa heidän edellytyksiään tulkita ajankohtaisia ilmiöitä, tehostaa reagoitkykyä ja lisätä muutosvalmiutta.

Skenaariot pelkistävät monimutkaisia asiakokonaisuuksia ja kuvaavat kärjistäen mahdollisia tapahtumakulkuja. Skenaariotyön keskeinen tehtävä on auttaa ajattelemaan asioita uusista vakiintuneista tapoista haastavista näkökulmista.

Tietyt skenaariot voivat tuntua eri henkilöiden mielestä enemmän tai vähemmän todennäköisiltä. Tarkoitus ei kuitenkaan ole valita yhtä skenaariota muiden joukosta asettamalla skenaarioita todennäköisyys- tai preferenssijärjestykseen, vaan tarkastella skenaarioiden muodostamaa kokonaisuutta. Tulevaisuudessa todentuvat tapahtumakulut ovat usein yhdistelmiä tässä hetkessä kuviteltavissa olevista skenaarioista.

Projektin tavoitteet, vaiheet ja tekijät

Hankesuunnitelmassa asetettiin työlle seuraavat tavoitteet:

- Analysoidaan maaseudun kehittämissen tulevaisuuden vaihtoehtoja.
- Tarkastellaan laaja-alaisesti ja kokonaisvaltaisesti maaseudun kehittämiseen vaikuttavia keskeisiä muutostekijöitä ja niiden välisiä syy-seuraus -suhteita.
- Laaditaan 3-5 vaihtoehtoista kuvausta eli skenaariota tulevaisuuden mahdollisista toimintaympäristöistä.
- Tunnistetaan ja kuvataan toimintaympäristön muutosten ja skenaarioiden vaikutuksia maaseudun kehitykseen ja kehittämistyöhön.
- Määritellään maaseudun kehittämisen uusia mahdollisuuksia, haasteita ja riskejä sekä kartoitetaan varautumisnäkökohtia eri skenaarioissa.
- Luodaan edellytykset maaseudun kehittämisen keskeisille toimijoille uusien visioiden ja strategioiden kehittämiseen sekä toiminnan uudelleen suuntaamiseen.
- Lisätään avainhenkilöiden ymmärrystä toimintaympäristön muutoksesta ja kehitetään päätöksentekijöiden reagoitakykyä ja muutosvalmiutta.
- Sitoutetaan osallistuvat sidosryhmätahot luomaan itse aktiivisesti haluttua, yhteistä tulevaisuutta.
- Luodaan työkaluja maaseudun kehittämistyön tulevaisuuden analysointiin.

Työssä lähdettiin liikkeelle maaseudun keskeisten muutostekijöiden tunnistamisella ja analysoinnilla. Muutostekijöiden pohjalta laadittiin neljä vaihtoehtoista kuvausta eli skenaariota tulevaisuuden mahdollisista toimintaympäristöistä. Seuraavaksi kuvattiin toimintaympäristön muutosten ja skenaarioiden vaikutuksia maaseudun kehitykseen sekä kehittämistyöhön. Hanke määritteli myös maaseudun kehittämisen uusia mahdollisuuksia, haasteita ja riskejä sekä varautumisnäkökohtia eri skenaarioissa.

Työn pohja-aineistoa kerättiin haastatteluin ja sähköpostikyselyllä. Työn keskeisenä toimijana oli työryhmä, joka kokoontui kaikkiaan 12 kertaa. Työryhmä toimi hankkeen operatiivisena toteuttajana ja valmisti aineistoa kolmeen skenaarioseminaariin. Näihin seminaareihin kutsuttiin koko YTR verkosto ja niihin osallistui keskimäärin 20

Haastatellut:

Arhippainen, Max
Hanhilahti, Heimo
Hiironniemi, Silja
Jurvansuu, Iris
Keränen, Timo
Kinnari, Sirpa
Krogars, Marco
Lahtela, Esa
Partanen, Ritva
Peltomäki, Jukka
Sirniö, Teppo
Tastula, Maarit
Volanen, Risto

Päätoimittaja, Hufvudstadsbladet
Apulaisosastopäällikkö, Maatalousosasto, MMM
Ylijohtaja, SM:n osastopäällikkö
Projektitutkija, Kaustisen seutukunta
Tuottaja, YLE Ajankohtaisjournalismi
Hallituksen puheenjohtaja, Suupohjan Kehittämisyhdistys
Ylijohtaja, Puolustusministeriö, hallintopoliittinen osasto
Kansanedustaja, Eduskunta
Puheenjohtaja, Järvi-Suomen kylät ry
Projektipäällikkö, Kunta- ja palvelurakennemuutos -hanke, SM
Kunnanjohtaja, Petäjävesi
Toimittaja-tuottaja, YLE
Valtiosihteerin, Valtioneuvoston kanslia

Seminaarit:

YTR:n laaja verkosto

Ohjausryhmä:

Pj. Uusitalo, Eero
Lintilä, Kaisa-Leena
Vihinen Hilikka
Heikkilä Johanna
Kivinen, Kimmo
Puhakka, Jari

Professori, maaseutuneuvos, YTR, MMM
Aluekehitysjohtaja, SM
Professori, MTT Taloustutkimus
Ylitarkastaja, MMM, YTR
Seniorikonsultti, Capful Oy
Seniorikonsultti, Capful Oy

Työryhmä:

Backa, Peter
Heikkilä, Johanna
Hyrsky, Kaisa
Kitti, Jouni
Kivinen, Kimmo
Lundin, Carita
Matila, Airi
Niemi, Asko
Niilola, Liisa
Niinivaara, Seppo
Perheentupa, Tuomas
Puhakka, Jari
Smedslund, Kim

Byasekreterare, Byaservice
Ylitarkastaja, MMM/YTR
Tutkija, Tampereen yliopisto/Naisteemaryhmä
Tarkastaja, MMM/KRO
Seniorikonsultti, Capful Oy
Direktör, Sydskustens landskapsförbund rf
Metsäneuvonnan asiantuntija, Metsäkeskus Tapio
Osastopäällikkö, MTK
Toiminnanjohtaja, MKNK/ProAgria
Opetusneuvos, OPM
Hankeasiamies, Suomen Kylätoiminta ry
Seniorikonsultti, Capful Oy
Toiminnanjohtaja, Toimintaryhmä Kehu ry

Konsultit:

Kaunonen, Arto
Kivinen, Kimmo
Puhakka, Jari

Toimitusjohtaja, Capful Oy
Seniorikonsultti, Capful Oy
Seniorikonsultti, Capful Oy

henkeä. Työtä ohjasi ohjausryhmä, joka linjasi vaativimmissa valinnan paikoissa sisältöä eteenpäin. Lisäksi työhön on osallistunut merkittävä joukko maaseudun kehittämisen vaikuttajia kommentimalla työn edetessä syntyneitä luonnoksia. Erittäin arvokkaan kommentointipanoksen ovat tuottaneet professorit Hilikka Vihinen, Pekka Mäkinen ja

Toivo Muilu. Hankkeen koordinaattorina MMM:ssä toimi ylitarkastaja Johanna Heikkilä. Hankkeen etenemisestä vastasivat Capful Oy:n konsultit Kimmo Kivinen ja Jari Puhakka. Toimitusjohtaja Arto Kaunonen toimi menetelmällisenä asiantuntijana.

Maaseudun lähihistoria ja kohtalon kysymykset

Ymmärtääksemme tulevaisuutta on syytä katsoa taaksepäin ja todeta ne vaiheet, joiden kautta tähän päivään on tultu. **Kuvaan 2** on koottu hankkeeseen osallistujien käsitykset maaseudun toimintaympäristön ja maaseudun keskeisistä kehitysvaiheista vuodesta 1960 vuoteen 2005. Lähimenneisyydestä oli tunnistettavissa kolme kehitysvaihetta, joita voidaan kuvata nimillä: kaupungistuminen, EU:n jäseneksi sekä globalisaation aika.

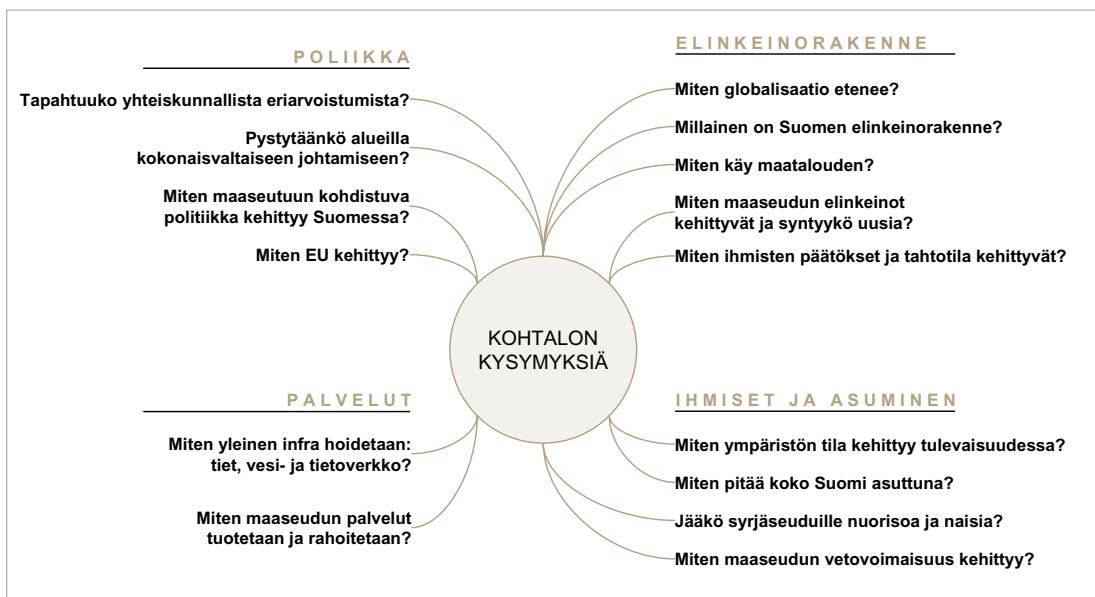
Kaupungistuminen	EU:n jäseneksi	Globalisaation aika
1960 - 1994	1995 - 1999	2000 -
TOIMINTAYMPÄRISTÖ <ul style="list-style-type: none"> Teknologian kehitys Koulutustason nousu Kaupungistuminen Naisten työssäkäynti Hyvinvointiyhteiskunnan kehitys Valinnan vapauksien lisääntyminen Keskusjohtoisen sääntelyn purkamista – pääoman liikkeiden vapautuminen 	TOIMINTAYMPÄRISTÖ <ul style="list-style-type: none"> EU:n jäseneksi liittyminen Maaseutupoliittiset rahoitusvälineet Maaseudun ja kaupunkien vastakkainasettelu Oman identiteetin kirkastuminen ja paikalliskulttuurien vahvistuminen Teknologinen kehitys Tietotekniikan kehitys – langattomuus Pendelöinti Edustuksellisen demokratian merkityksen vähentyminen 	TOIMINTAYMPÄRISTÖ <ul style="list-style-type: none"> Kiina-ilmio Yritysten konsolidaatioketjitys – elintarvikkeiden jalostus ulkoa ohjautuvaksi ja suuremmille yksiköille Kaupun keskittyminen Kulutustottumusten erilaistuminen Vapaa-ajan kasvu Palveluiden kysynnän kasvu Väestön ikääntyminen Arvokeskustelun puute Kuntatalouden kriisi
MAASEUTU <ul style="list-style-type: none"> Koneellistuminen Töiden vähentyminen Maaltpakko Ylituotanto Vapaa-ajanasuminen maalla Tuotannon erikoistuminen Naisten roolin muutos maaseudulla 	MAASEUTU <ul style="list-style-type: none"> Sopeutuminen EU:n ohjaukseen Maaseutuelinkeinojen monipuolistuminen ja perusmaalouden suhteellisen osuuden vähentyminen työllisistä Tilakoon kasvu, tilojen velkaantumisen ja tilojen määrän vähentyminen Kansainvälistyminen Osaamisen vaatavuuden lisääntyminen – erityisesti yrittäjyyssaidot 	MAASEUTU <ul style="list-style-type: none"> Erikoistuminen ja keskittyminen tai monipuolistuminen Osaavan työvoiman pula Ulkoistamiskehitys puunhankinnassa Viljelijät menettävät jatkojalostuksen Ympäristön heikentyminen heikentää elinkeinomahdollisuuksia Palvelutuotannon haasteet Maaseudun merkityksen kasvu virkistysessä ja luovuudessa

- Skenaario 1
- Skenaario 2
- Skenaario 3
- Skenaario 4

copyright © Capful Oy 2006

Kuva 2. Maaseudun kehitys 1960-luvulta tähän päivään

Skenaariotarkastelua kohdennettiin määrittelemällä maaseudun kehittämisen kannalta olennaiset kohtalon kysymykset. **Kuvassa 3** nämä keskeiset teemat on jaoteltu neljään ryhmään: elinkeinorakenne, ihmiset ja asuminen, palvelut sekä politiikka.

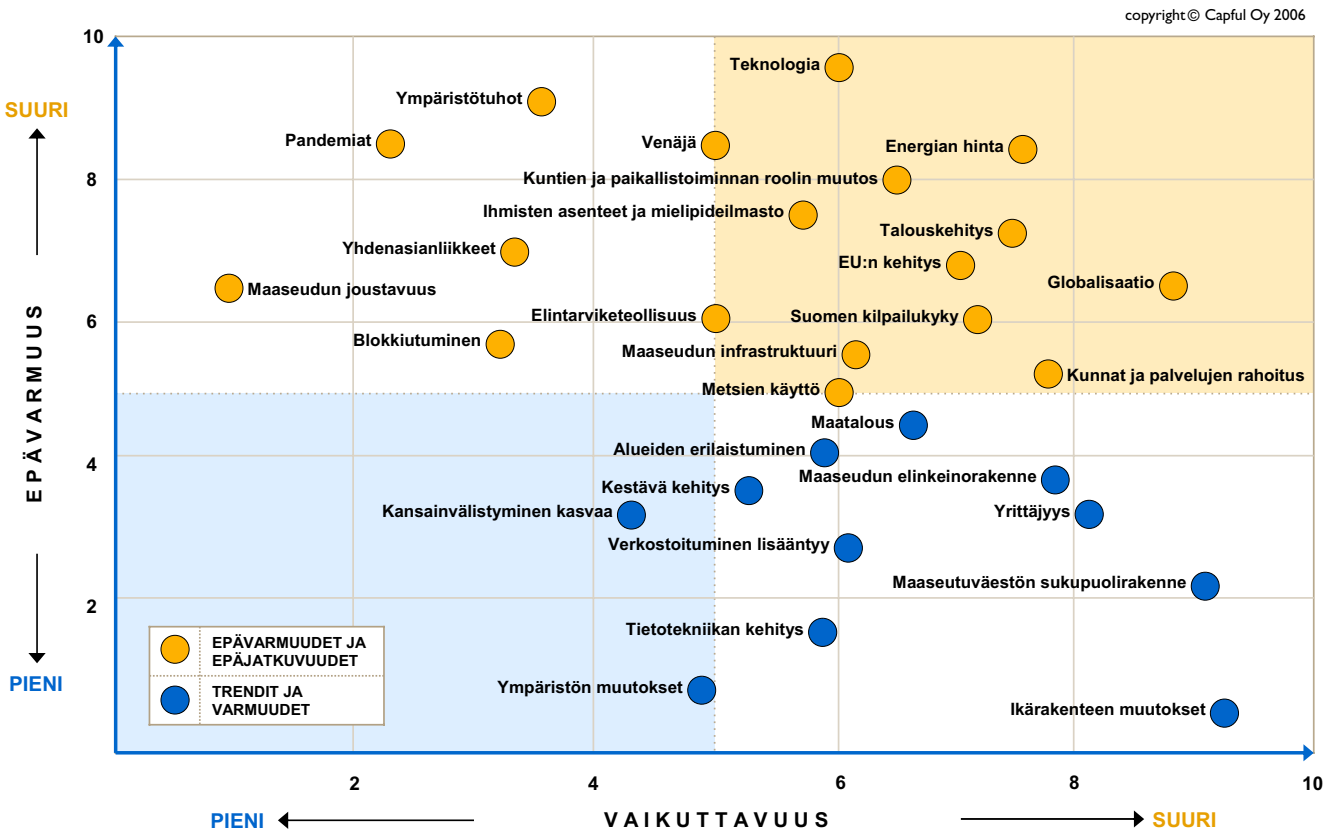
copyright © Capful Oy 2006

Kuva 3. Maaseudun kehittämisen kohtalon kysymykset

Muutostekijät

Muutostekijöillä tarkoitetaan maaseudun kehittämistyön ulkoisessa toimintaympäristössä olevia tekijöitä, joista toimintaympäristön tulevaisuus rakentuu. Ulkoiset muutostekijät ovat lähtökohtaisesti sellaisia, joihin maaseudun kehittämistyöllä voidaan vaikuttaa vain vähän.

Hankkeessa muutostekijät jaettiin epävarmuuksiin ja trendeihin. Epävarmuuksien kehitystä on vaikea ennakoida, kun taas trendeillä on arvioitavissa oleva kehityssuunta, nopeus ja voimakkuus. Lisäksi arvioitiin kuinka vaikuttavia muutostekijät ovat maaseudun kehittymisen kannalta (kuva 4).

Kuva 4. Maaseudun toimintaympäristön muutostekijät

Tärkeimmät tunnistetut epävarmuustekijät

Globalisaatio

Maaseudun toimintaympäristöä muokkaa voimakkaasti globalisaatioprosessi, jolla on paitsi taloudellinen myös sosiaalinen, poliittinen, ympäristöllinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Globalisaation lähtökohtana on ollut tahto luoda markkinalähtöisesti toimiva, kansainvälisen poliittisen ja taloudellisen yhteistyön järjestelmä. Globalisaation vastavoimana toimii lokalisaatio korostaen paikallista identiteettiä ja luonnetta.

Rahoitus- ja pääomamarkkinoiden vapautumisen myötä rahan liikkeistä

merkittävä osa on lyhytaikaista tuottoa etsivää sijoitusrahaa, jonka vauhdikkaan liikkumisen teknologia mahdollistaa. Talouskriiseissä sijoittajien luottamuksen heikkeneminen voi nopeasti syventää taloudellisia vaikeuksia. Äärimmillään sijoittajien paniikkireaktiot voivat synnyttää talouskriisejä. Kansainväliset investoinnit ovat kasvaneet luoden taloudellista ja sosiaalista kehitystä muun muassa keskituloisissa kehitysmaissa. Globalisaation vaikutuksesta kansainväliset yritykset ovat laajentuneet ja siirtäneet tuotantoansa edullis-

sempien tuotannon tekijöiden maihin. Valta on keskittynyt harvemmille kansainvälisille toimijoille.

Sosiaaliset rakenteet kuten pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli sekä kansallinen ja paikallinen kulttuuri ovat uhattuina. Poliitiikan globalisaatiosta esimerkkejä ovat demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksien nousu, kansalaisjärjestöjen vaikutusvallan kasvu ja keskustelu globaalin hallinnan tarpeesta.

Energian hinta

Energia on keskeinen tuotannontekijä, jonka saatavuudella ja hinnalla on suuri merkitys esimerkiksi teollisuudelle, kuljetuksille, palveluille, maataloudelle, liikenteelle ja kotitalouksille. Energian hinnan nousu vaikuttaa tavaroiden kuljetuskustannuksiin ja ihmisten liikkuvuuteen. Energian hinta määrittää osaltaan myös tuotteiden ja palvelujen hintaa. Energiapolitiikka on osaltaan aluepolitiikkaa, sillä kallis energia lisää alueellista ja sosiaalista eriarvoisuutta.

Suomen energiastategia tukeutuu hajautettuun tuotantoon, joka antaa suojaa energian hintojen ja saatavuuden vaihteluille. Käyttämämme energialähteitä ovat öljy, kivihili, ydinvoima, maakaasu, vesivoima, puu, tuuli, turve sekä uusimpina esimerkiksi ruokohelpi. Uusiutuvien, kotimaisten energialähteiden merkitys kasvaa tulevaisuudessa, sillä esimerkiksi öljyn riittävydestä ja saatavuudesta on eräviä ennusteita. Lisäksi kasvihuonekaasupäästöjen alentaminen ohjaa energiamuotojen käyttöä.

Kiinan ja muiden nopeasti kehittyvien kansantalouksien voimakkaasti kasvava energian kysyntä uhkaa globaalilla tasolla energiavarojen riittävyttä. Öljyn hinta on noin kolminkertaistunut vuosien 1996-2006 välisenä aikana. Sähkön hinta on samana aikana noussut noin 15 %. Päästökaupan on ennustettu nostavan sähkön hintaa. Energiavaltaisen teollisuuden investoinnit edellyttävät riittävää varmuutta edullisen energian saatavuudesta. Energian hinta vaikuttaa keskeisesti energiavaltainen yritysten ja koko kansantalouden kilpailukykyyn.

Talouskehitys

Maailmantalouden kasvun ja ylipäänsä kehityksen suunnan epävarmuutta on saanut aikaan muun muassa Yhdysvaltain kaksoisvaje (kasvava vaihtotaseen alijäämä ja budjettialijäämä). Maailman talouskehitykseen epävarmuutta aiheuttavat muun muassa öljyn hinnan kehitys, maailmanpolitiikan kriisit, korkotason kehitys erityisesti Yhdysvalloissa, korkotason vaikutus erityisesti yhdysvaltalaisen kotitalouksien kulutuskäyt-

tämiseen ja sikäläisten kotitalouksien korkea velkaantumistaso. Lisää epävarmuutta tuovat Kiinan, Venäjän, Intian ja Etelä-Amerikan talouksien kasvu, finanssimarkkinoiden epävakaus ja esimerkiksi luonnonkatastrofit ja pandemiat.

Suomen talouden kasvu on vuonna 2005 ollut hieman euroalueen keskiarvoa nopeampaa ja inflaatio on pysynyt hitaana. BKT-kasvuennusteet vuodelle 2006 lupailevat 2-3 % kasvua. Suomen talouskehitykseen vaikuttavat maailmantalouden lisäksi energian hinta, euroalueen talous, korkotaso, inflaatio, investoinnit Suomeen, vienti ja Venäjän yhteiskunnallinen kehitys. Taloutemme uhkana on väestön voimakas ikääntyminen, joka kyseenalaistaa hyvinvointijärjestelmämme kestävyuden.

EU:n kehitys

EU:n pyrkimykset vakauden ja rauhan ylläpitämiseksi sekä hyvinvoinnin edistämiseksi mantereellamme on toteutettu yhteismarkkinoiden luomisella, tavaroiden, ihmisten, palveluiden ja pääomien vapaan liikkuvuuden edesauttamisella ja jäsenvaltioiden talouspolitiikan asteittaisella lähentämisellä.

EU laajentui 10 uudella jäsenmaalla vuonna 2004. Bulgaria ja Romania ovat liittymässä mukaan ja Kroatian ja Turkin kanssa käydään laajentumiskeskustelua. Epävarmuutta tuovat EU:n päätöksenteon toimivuus laajentumisien jälkeen, eriytyvän integraation toteutuminen, EU:n hallinnon keskittyminen, Suomen tuleva alue- ja rakennepoliittinen rahoitus ja sen kohdentuminen maaseudulle. Lisäksi epävarmuutta liittyy EU:n ulkosuhteisiin ja turvallisuuspolitiikkaan.

Suomen kilpailukyky

Suomi on menestynyt erittäin hyvin useissa erilaisissa kansainvälisissä vertailuissa. Esimerkiksi World Economic Forumin (WEF) mukaan Suomi oli maailman kilpailukykyisin maa vuonna 2005. Tämä mittaus perustuu tulevaisuuden kasvua ennakoivaan indeksiin, jonka osatekijät ovat makrotaloudellinen ympäristö, julkisten instituutioiden laatu ja teknologia. Institute for

Management Development (IMD) arvioi 2005 Suomen olevan maailman kuu- denneksi kilpailukykyisin maa. Suomen vahvuudet vertailussa liittyivät hallinnon tehokkuuteen ja infrastruktuuriin.

EU:n komission vertailussa vuonna 2005 Suomi oli kärkisijoilla investoinnissa osaamispohjaiseen talouteen ja Ruotsin jälkeen toinen osaamispohjaisen talouden suorituskyvyssä. Lissabonin strategian toteutumista mittaavassa tutkimuksessa vuonna 2004 Suomi oli EU:n kilpailukykyisin maa. Tämä tutkimus mittasi muun muassa tietoyhteiskunnan ja rahoituspalvelujen tehokkuutta sekä panostuksia innovaatioihin ja tutkimustoimintaan.

Suomen kilpailukyky on siis hyvä. Suomen vahvuuksina on pidetty vakaa- ta yhteiskuntaa, hyvää koulutustasoa ja kilpailukykyistä taloutta. On myös korostettu Suomen asemaa tietotekniikan kärkimaiden joukossa. Hyvinvointi laajasti mitattuna on Suomessa maailman korkeimpia. Työn tuottavuuden kasvu on ollut hyvää jo kaksi vuosikymmentä. Tuotantorakenne on muuttunut osaamisintensiiviseen suuntaan. Suomen innovaatioympäristö on useiden indikaattoreiden mukaan maailman korkeatasoisimpia, työvoiman koulutustaso on korkea, tutkimusresurssit ovat huippuluokkaa, sekä yhteistyö yritysten ja tutkimuslaitosten välillä on tiivistä.

Kilpailukykyimme epävarmuudet liittyvät EU:n ja Suomen talouskehitykseen, kunnallishallinnon tehokkuuteen, yhteiskunnan tutkimus- ja kehitysinvestointeihin, työmarkkinoiden kohtaan, osaajien määrään ja laatuun sekä yrittäjyyteen.

Kunnat ja palvelujen rahoitus

Kuntien kyky rahoittaa ja tuottaa kunta- laistensa sosiaali-, sivistys-, koulutus-, terveys- ja kulttuuripalvelut ovat haasteiden edessä varsinkin sosiaali- ja terveyspalvelujen kysynnän kasvaessa ikäluokien vanhetessa.

Tulevaisuudessa epävarmaa on palvelujen tuotanto- ja rahoitusmalli, laatu ja hinta sekä yksityisen-, julkisen- kolmannen sektorin verkostoituminen ja yhteistyö.

Lisäksi tunnistettiin seuraavia muutostekijöitä, joiden kehityksen suunnassa ja nopeudessa nähtiin vaihtelevaa epävarmuutta:

Teknologia ja sen kehittyminen uusien tuote-, tuotantoprosessi-, palvelu- ja toimintatapainnovaatioiden lähteenä

Kuntien ja paikallistoiminnan roolin muutokset: yhteistyön jäsentymisen julkishallinnon ja kolmannen sektorin välillä

Ihmisten asenteet ja mielipideilmasto suhteessa esimerkiksi kuluttamiseen, ympäristöön ja kestäväan kehitykseen

Maaseudun infrastruktuuri: ennen kaikkea tieverkko, tietoliikenneyhteydet, vesi- ja jätevesihuolto sekä kaavoitus

Metsien käyttö: kotimainen puunjalostusteollisuus on investoinut voimakkaasti maailmalle ja laajentanut puunhankinta-alueitaan. Epävarmaa on miten puuta ja metsiä tulevaisuudessa käytetään ja mitkä ovat metsänhoitotoimenpiteet.

Venäjä oli vuonna 2005 Suomen tärkein vientimaa. Rajanaapurimme talouden, yhteiskuntajärjestyksen, pankkimaailman ja lainsäädännön kehityksessä on suurta epävarmuutta. Suomen maaseudun toimijoiden haasteena on hyödyntää suuri markkina-, asiakas- sekä työntekijäpotentiaali.

Elintarviketeollisuuden epävarmuutena on suomalaisen ja ulkomaisen omistajuuden ja päätöksenteon suhde.

Ympäristöuhot: ympäristön muutosten kuten otsonikadon vaikutukset, kasvihuonekaasujen aiheuttaman lämpötilan nousun, hurrikaanien tai ympäristökatastrofien aiheuttamat vaikutukset voivat olla mittavat ja kauaskantoiset.

Pandemiat voivat kehittyä nopeastikin ja levitä esimerkiksi eläinten, elintarvikkeiden tai ihmisten välityksellä laajalle maapallolla.

Yhdensasianliikkeet voivat olla voimakkaita vaikuttajia ja mediaa taitavasti käyttäessään saavat suurta vaikutusta alkaiseksi esimerkiksi maaseudun elinkeinoihin.

Blokkiutumisen voi liittyä esimerkiksi yhteisiin taloudellisiin, poliittisiin ja uskonnollisiin intresseihin.

Maaseudun joustavuus: epävarmuutena on, kuinka maaseudulla asuvat kykenevät kohtaamaan esimerkiksi maahanmuuttajien ja ulkomaalaisen työvoiman tulon maaseudulle.

Tärkeimmät tunnistetut trendit

Ikärakenteen muutokset

Suomessa väestön ikääntyminen on nopeampaa kuin useimmissa muissa maissa. Maaseudun ikärakenteen muutos johtuu eliniän pidentymisestä, syntyvyyden laskemisesta sekä nuorten ja koulutetun väestön muuttoliikkeestä pois maaseudulta. Huollettavien määrä kasvaa, työllisten määrä vähenee ja huoltosuhde heikkenee. Julkisen talouden kestävyys ja hyvinvoinnin takaaminen joutuvat koetukselle verokertymän pienetessä ja sosiaali- ja terveyspalvelujen kysynnän lisääntyessä.

Ikärakenteen muutoksella on vaikutusta esimerkiksi kulutuskysyntään ja erityisesti hoiva- ja terveyspalvelujen kysyntään, elinkeinotoimintaan, yrittäjyyteen, kuntatalouteen, työvoiman kysyntään ja osaavan työvoiman saatavuuteen. Lisäksi ikärakenteen muutoksella on omat sosiaaliset, kulttuuriset ja poliittiset vaikutuksensa. Ikärakenteen muutos haastaa totut toimintatavat.

Maaseutuväestön sukupuolirakenne

Suomi on harvaan asuttu maa, jonka kaupungistumisaste on Euroopan alhaisimpia. Viime vuosina pääkaupunkiseutu on ollut EU:n nopeimmin kasvavia kaupunkialueita. Samalla Itä- ja Pohjois-Suomesta poismuutto on EU:n nopeimpia. On ennustettu, että monissa maaseutukunnissa väestö supistuu viidenneksellä vuoteen 2020 mennessä ja keskittyy entistä harvempiin kasvukeskuksiin.

Paitsi ikärakenne ja asukasmäärä myös sukupuolirakenne muuttuu maaseudulla ja varsinkin maatalousvaltaisilla alueilla. Maaseudun elinkeinorakenteen muuttuessa päätoiminen emännuus vähenee. Useimmat emännät käyvät työssä tilan ulkopuolella tai heillä on omaa yritystoimintaa tai he ovat erittäin sitoutuneita maatalousyrittäjiä. Nuorilla emän-

nillä on usein kokemuksia palkkatyöstä esimerkiksi julkisen sektorin palvelutehtävissä kaupunkimiljöössä. Tällaiset sekaelämänmuodot synnyttävät kriittistä suhtautumista perinteistä maatalon työnjakoa ja emännän roolia kohtaan sekä siihen, että elämä rajoittuu vain maatilalle.

Yrittäjyys

Yhteiskunta tarvitsee yrittäjyyttä, koska se luo taloudellista kasvua, työpaikkoja ja hyvinvointia. Yrittäjyys on Suomessa alueellisesti keskittynyttä toimialoittain ja tämä keskittymisen suunta tuntuu jatkuvan. Maaseudun yritykset ovat usein pieniä ja maaseudulla on asukasmäärään nähden sekä teollisuuden että palveluyritysten työpaikkoja vähemmän kuin kaupungeissa.

Yrittäjien ikääntyminen lisää sukupolvenvaihdoksia ja omistajajärjestelyjä. Tulevaisuuden yrittäjämahdollisuuksia lisäävät kysynnässä tapahtuvat muutokset, esimerkiksi julkisen sektorin ulkoistaessa palvelujaan.

Suomen yrittäjyysaktiivisuus on pysynyt GEM 2004-tutkimuksen mukaan ennallaan. Yrittäjyysaktiivisuus on samaa tasoa kuin useimmissa Euroopan maissa. Maan sisäiset erot ovat kuitenkin suuria. Pääkaupunkiseudulla pyrkimykset uusien yritysten perustamiseksi ovat korkeampia kuin mitä Itä- tai Pohjois-Suomessa. Tämä voi tulevaisuudessa johtaa selkeisiin maan sisäisiin alueellisiin kehityseroihin.

Maaseudun elinkeinorakenne

Maaseudun elinkeinorakenne muuttuu ja monipuolistuu kovaa vauhtia. Maaseudulla ollaan siirtymässä tuottamisesta yrittämiseen ja monialaiseen maatalouteen. Alueet, joiden elinkeinorakennetta hallitsevat perinteiset teollisuudenalat ja maa- ja metsätalous, ovat jääneet jälkeksi taloudellisessa kasvussa. Maatalou-

desta katosi 1990-luvun aikana lähes puolet alan työpaikoista. Maaseudun suurin yksittäinen asukasryhmä ovat taajamissa työssä käyvät. Maataloudessa toimii maaseudun työllisestä työvoimasta noin 19 %, ja koko maaseutuväestöstä alle 10 %. Maatalous keskittyy alueellisesti erityisesti Länsi-Suomeen, samalla kun erityisesti Itä-Suomen syrjäiset maaseutualueet tyhjenevät maatalouselinkeinosta. Tulevaisuudessa maaseudulla asuu yhä vähemmän perinteisiä maanviljelijöitä ja yhä enemmän muita väestöryhmiä, kuten monialayrittäjiä ja muita työntekijöitä. Maaseudun ongelmana on erityisesti naisten työpaikkojen vähyys.

Teollisuuden osuus on maaseudun elinkeinorakenteessa huomattava ja edustaa lähes kaikkia toimialoja. Vahvimmat toimialat ovat puu- ja huonekaluteollisuus, TeVaNaKe-teollisuus, kemianteollisuus, elintarviketeollisuus sekä metalli- ja koneiteollisuus.

Yksityiset palveluyritykset ovat keskittyneet tällä hetkellä kaupunkeihin, mutta muun muassa väestön ikääntymisen ja julkisen sektorin kustannuspaineiden vuoksi maaseudulle on kasvamassa palveluyrityksille lisää markkinoita.

”Maaseudun nuoret pitää ajaa maailmalle oppimaan ja kasvattamaan itsetuntoa ja houkutella heidät perheellisinä takaisin.”

Lisäksi trendeiksi tunnistettiin seuraavat tekijät:

Maatalous: tilojen lukumäärä vähenee ja tilakoko kasvaa. Eläintuotannosta ollaan siirtymässä kohti kasvituotantoa erityisesti Etelä- ja Itä-Suomessa.

Alueiden erilaistuminen: väestö muuttaa kuntakeskuksiin, kaupunkeihin tai niiden liepeille. Väestötiheys pienenee Itä- ja Pohjois-Suomessa ja lisääntyy erityisesti Uudellamaalla. Elinkeinorakenne erilaistuu ja hyvinvointipalvelujen tuottaminen samankaltaisina on hankalampaa.

Kestävä kehitys kaikissa neljässä muodossaan (taloudellinen, ympäristöllinen, sosiaalinen ja kulttuurinen) vahvistuu kaiken toiminnan perustana.

Verkostoitumisen lisääntyminen: julkishallinnon, yritysten ja kolmannen sektorin kunkin sisäinen, mutta varsinkin eri sektorien toimijoiden välinen yhteistyö lisääntyy.

Tietotekniikan kehitys jatkuu ja entistä enemmän informaatiota voidaan siirtää entistä nopeammin aikaisempaa laajemmalla alueella myös langattomasti (langattomat laajakaistat). Internetin käyttö monipuolistuu.

Ympäristön muutokset: ympäristötuhojen määrä ja voimakkuus on kasvanut globaalisti. Tuhoilla nähdään yhteyksiä maapallon lämpötilan nousuun kasvihuonekaasujenpäästöjen lisääntyessä. Voimakkaasti kehittyvien maiden ympäristön pilaantuminen voimistuu. Toisaalta ympäristöön liittyviä muutoksia on kaikkein vaikein ennakoita.

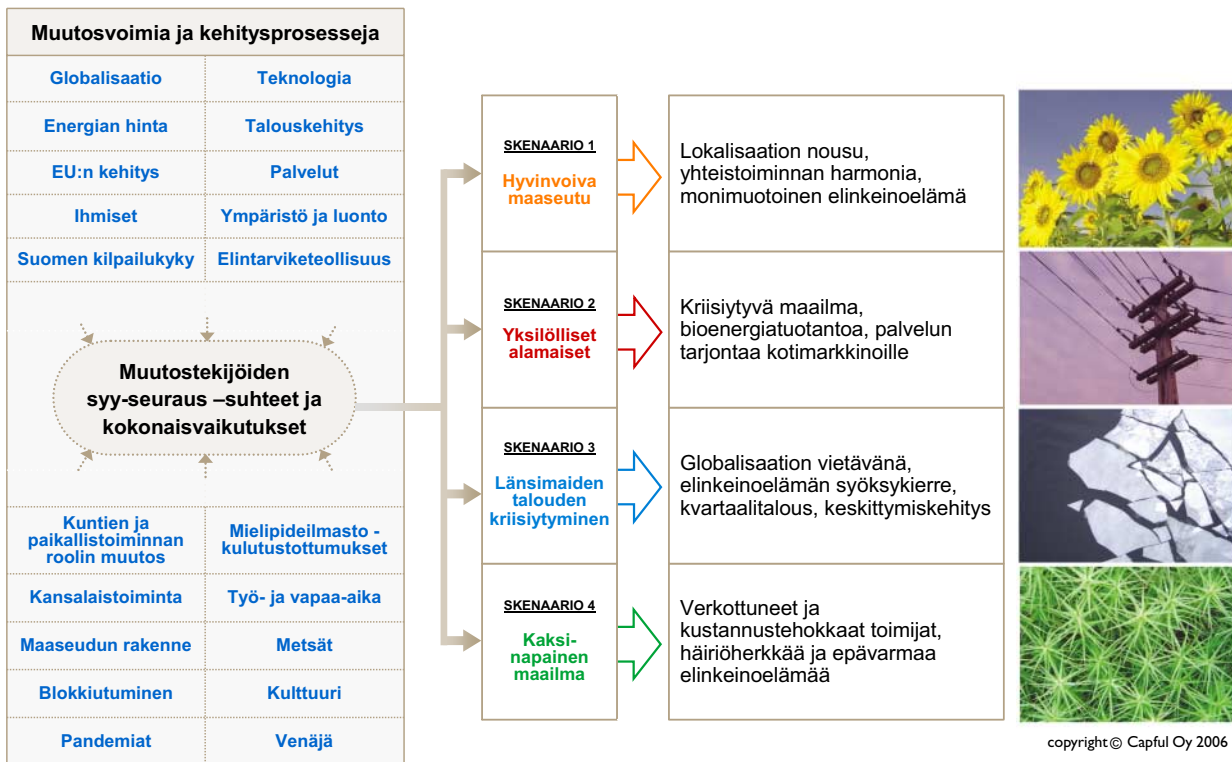
Kansainvälistymisen kasvu: ihmisten ja organisaatioiden kansainvälinen vuorovaikutus lisääntyy osana globalisaatiota. Tähän liittyen kulttuuriset riskit kasvavat.

Suomen maaseutu 2015

Seuraavassa esitetään tämän hankkeen työskentelyssä muodostuneet kuvaukset maaseudun vaihtoehtoisista toimintaympäristöistä vuonna 2015. Skenaariot on rakennettu edellä esitetyistä maaseudun kehityksen kannalta keskeisistä muutostekijöistä ja erityisesti niistä, joiden kehitystä on hyvin vaikea ennustaa. Maaseudun vaihtoehtoiset kehityskulut on kuvattu neljänä skenaariona, joiden nimet ovat Hyvinvoiva maaseutu, Yksilölliset alamaiset, Länsimaiden talouden kriisiytyminen ja Kaksinapainen maailma. Skenaariot käsittelevät tapahtumia ja prosesseja, jotka johtavat neljään

erilaiseen maaseudun toimintaympäristöön vuonna 2015. Hyvinvoivassa maaseudussa lokalisaatio on kehittynyt globalisaation vastavoimaksi ja yhteistointiminta kukoistaa maaseudulla synnyttävän monimuotoista elinkeinoelämää. Yksilölliset alamaiset -skenaariossa maailma on lähtenyt kriisiytymään, julkinen sektori on pyrkinyt ottamaan tilanteen hallintaan määräysvaltaansa lisäämällä. Bioenergian merkitys on kasvanut huomattavan suureksi ja liikkumisen vähentyessä palveluja tarjotaan lähinnä kotimarkkinoille. Länsimaiden talouden kriisiytyessä globalisaation kvartaalita-

lous johtaa maaseudun elinkeinoelämän syöksykierteeseen ja voimistaa keskittymiskehitystä. Kaksinapaisessa maailmassa ainoastaan verkottuneet ja kustannustehokkaat toimijat menestyvät häiriöherkässä ja epävarmassa taloudessa. (kuva 5).

Kuva 5. Keskeiset muutostekijät ja skenaarioiden dynamiikka

Kullekin skenaariorolle on esitetty syy-seuraus -ketjut, jotka kuvaavat miten kukin skenaario on voinut kasvaa esille tästä päivästä lähtien. Syy-seuraus -ketju eli skenaarion juoni kuvaa millaisia kehitysvaiheita tarvitaan, jotta kuvattu toimintaympäristö voisi toteutua.

Toimijakarttojen avulla on pyritty konkretisoimaan sitä, kuinka maaseudun eri toimijoiden valta ja intressi kehittyvät maaseudun pelikentässä. Intressi tarkoittaa, kuinka kiinnostuneita toimijat ovat maaseudun toimintaympäristöstä ja miten paljon he ovat valmi-

ta laittamaan resursseja tähän pelikenttään. Toimijakartoista ilmenee myös miten joissain toimintaympäristöissä voi syntyä uusia merkittäviä toimijoita ja joitakin toimijoita voi hävitä kokonaan.

Toimijakartta jakautuu neljään lohkoon, joita voi kuvailla seuraavasti: Katselijaa voidaan luonnehtia havainnoijaksi, joka seuraa peliä katsomosta osallistumatta itse peliin. Erotuomari on mukana pelissä luomassa sääntöjä ja valvomassa niiden toteutumista. Uhrilla on kaikki pelissä, mutta hänellä on vain

vähän valtaa vaikuttaa pelin lopputulokseen. Pelaajalla on kaikki pelissä ja paljon valtaa vaikuttaa pelitapahtumiin. Hän voi pyrkiä muuttamaan pelin sääntöjä ja vaikuttaa erotuomareihin, jotta pelin lopputulos olisi hänen kannaltaan suotuisa.

Skenaarioiden vaikutuksia maaseudun kehittämistyöhön on kuvattu riskien, mahdollisuuksien ja kehittämisen vaihtoehtojen kautta. Lopuksi on arvioitu mitä toimenpiteitä nykyinen maaseudun kehittämistyö vaatii, jos kunkin skenaarion kaltaisen kehityskulku lähtee toteutumaan.

Skenaario I

Hyvinvoiva maaseutu

Vuonna 2015 ihmisten ajattelussa korostuvat laadukkaat tuotteet ja palvelut sekä ympäristön hyvinvointi. Elinkeinoelämä on monimuotoinen ja se tarjoaa työ- ja yrittämismahdollisuuksia laajalla alueella maaseutua. Lokalisaatio – paikallisten toimijoiden harmoninen yhteistoiminta – on vahvistunut EU:n ja kansallisen keskushallinnon roolin kutistuessa. Valtakunnallisessa, alue- ja paikallistason päätöksenteossa toimii hyvin julkishallinnon, yritysten ja kolmannen sektorin vuorovaikutus. Kansallisia etuja ajetaan muun muassa maataloudessa.

Globalisaatio

Globalisaatio tukee lokalisaatiota ja paikallisesti pystytään hyödyntämään globaalit mahdollisuudet. Kansainvälisyys näkyy maaseudun toiminnassa monilla tasoilla ja EU:n tarjoamia mahdollisuuksia hyödynnetään.

Blokkiutuminen

Jännitteet erilaisten blokkien kesken eivät ole kiristyneet ja näin ollen ne eivät vaikuta merkittävästi maailmaan. Myöskään uusia voimakkaita blokkeja ei ole muodostunut.

Taloudellinen kehitys

Maa- ja metsätalouden kasvu tasaisesti koko maailmassa, joskin kasvuvauhti on hidastunut. Eräänä syynä tähän on kasvuhäikäisyyden väheneminen. Kasvu syntyy pitkälti lokaalisti; ei enää globaalisti keskittynyt.

EU:n kehitys

EU:n hallinnossa toimii sektoreiden ja tasojen yhteistyö. Leader-ohjelmat ovat toimineet tehokkaasti ja jatkavat edelleen toimintaansa. Taloudellinen kehitys EU-alueella on keskimäärin hyvä.

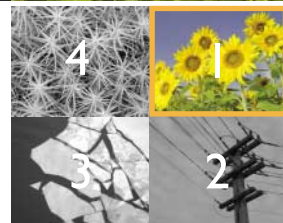
EU-kansalaisuus on vahvistunut, mutta toisaalta kansalaisvaikuttaminenkin on voimistunut. Maataloustukia on suunnattu erityisesti ympäristönhoitoon sekä yleiseen hyvinvointiin ja niitä voivat saada monet eri tahot.

Venäjä

Venäjä on merkittävä vientikohde suomalaisille yrityksille sekä tärkeä edullisen, koulutetun ja monipuolisesti osaan työvoiman lähde. Venäjältä saapuu myös runsaasti varakkaita matkailijoita Suomeen.

Suomen kilpailukyky

Suomen kilpailukyky on pysynyt hyvänä. Siihen vaikuttavat erityisesti kohutuullisen vahva kansantalouden sekä teknologian ja osaamisen jatkuva kehittäminen. Perus- ja soveltavan tutkimuksen suhde on tasapainossa ja korkeakoulujen dualimalli toimii. Uusia innovaatioita syntyy ja niitä osataan markkinoida sekä kaupallistaa. Työvoimakustannukset ovat hallinnassa.

Julkiset palvelut

Julkiset palvelut on sopeutettu hyvin tarpeisiin. Palvelujen tuottaminen perustuu vahvasti yksityisten ja kolmannen sektorin toimintaan; julkinen sektori toimii lähinnä täydentävänä tahona. Palvelut ovat hyviä, luotettavia ja kustannustehokkaita. Teknologinen edistys tekee palvelut hyvin saavutettaviksi niin koteihin kuin kylätoimipisteisiin. Kolmas sektori tuottaa kylätasolla hoivapalveluita. Yhteisöllisyys edistää hyvinvointia, mutta uusille palveluille on yhä enemmän kysyntää. Julkisen liikenteen malleja kehitetään monipuolisemmiksi ja keveämmiksi hyödyntäen ekologisia energialähteitä.

Energian hinta

Energian kulutus ja kysyntä ovat nousussa, sillä talous kasvaa kansantalouden kaikilla keskeisillä sektoreilla. Energian hinnan nousua hillitsee energian tuotantotekniikoiden kehitys ja energian saanti ja tuonti monista eri lähteestä. Bioenergian käyttö on lisääntynyt, koska ihmiset haluavat käyttää ympäristöystävällistä energiaa.

Teknologia

Valtiovalta on panostanut yhdessä yritysten kanssa tutkimukseen ja kehittämiseen. Läpimurtoja on tapahtunut muun muassa puumuoviteknologian alalla. Langattomat tietoverkot ovat kaikkien saatavilla myös syrjäisellä maaseudulla, mikä on lisännyt työ- ja asumismahdollisuuksia siellä.

Ympäristö ja luonto

Luonnonmullistuksia on pystytty hillitsemään esimerkiksi biopolttoaineiden kehityksellä, jonka seurauksena ympäristön hiilidioksidipäästöt ovat vähentyneet. Ympäristöä arvostetaan laajasti. Luonnon suojelu ja hyötykäyttö ovat balanssissa. Ympäristöasioiden päätöksenteko tapahtuu pitkälti paikallisella tasolla.

Pandemiat

Pandemioita ei ole puhjennut. Puhtaasti tuotettu lähiruoka ehkäisee osaltaan elintarviketuotannon kautta leviäviä pandemioita.

Kansalaistoiminta

Kansalaistoiminta on voimissaan ja ihmiset ovat löytäneet kansalaisjärjestöt

Maaseudun elinkeinorakenne

Maaseudun elinkeinorakenne on monipuolinen:

- Maatalous on monipuolinen käsittäen sekä eläin- että kasvintuotannon. Tuotantoteknologia ja tuotteet ovat korkealaatuisia. Uusia, räätälöityjä tuotteita (esimerkiksi luomu) sekä jatkojalosteita kehitetään ja valmistetaan. Maatalouden harjoittamisen oheen syntyy monialaista yritystoimintaa, erityisesti palveluyrittäjyyttä.
- Elintarviketeollisuudessa korostuu paikallisten yrittäjien merkitys. Tuotanto tapahtuu joko maatiloilla tai niiden kanssa verkostoituneissa jalostusyksiköissä. Paikallisruoka on kuluttajien suosiossa.
- Metsiä hyödynnetään monipuolisesti paperi- ja sahateollisuudessa, elintarvike-, matkailu- sekä virkistyskäytössä. Metsäteollisuus investoi edelleen myös Suomeen. Metsänomistajien kiinnostus puunmyyntiin, metsänhoitoon ja metsäteiden kunnossapitoon on säilynyt korkeana. Metsätalous on kannattavaa toimintaa. Puusta tehdään monia tuotteita yhteistyössä eri toimialojen toimijoiden kanssa. Metsiä käytetään matkailuun sekä virkistykseen business to business -ketjussa, jossa hyödynnetään monia sopimuskäytäntöjä. Puunkorjuusta ja metsänhoitotoista vastaavat alueurakointiyritykset, jotka ovat verkostoituneet ja tekevät yhteistyötä maaseutusopimusmenettelyä käyttävien tahojen kanssa. Kuluttajat tehdessään ostopäätöksiä arvostavat kestävä kehitystä ja uusiutuvia luonnonvaroja. Vuotuinen metsien hakkuu on 80 milj. m³ (70 milj. m³ vuonna 2005).
- Kaupassa paikallisruoalla ja luomutuotteilla on iso asema.
- Energiantuotantoa leimaa sekä metsien että peltojen käyttö uusitavana energialähteenä. 20 % peltoalasta onkin energiantuotannossa. Lähienergian tuotto on merkittävää ja tilat ovat yleisesti omavaraisia energian suhteen. Energiantuotanto on lisännyt maaseudun työpaikkoja.
- Matkailussa on tarjolla monipuoliset kansainväliset matkailupalvelut ja maaseudulle saapuu suuria matkailijamääriä. Asiakkaat ovat eurooppalaisia – erityisesti venäläisiä – sekä Kaukoidästä tulevia matkailijoita. Suomi on kyennyt tuotteistamaan hiljaisuuden, tilan, vesistöt ja kalastusmahdollisuudet. Matkailutarjonta sisältää runsaasti räätälöityjä erikoismatkoja.
- Palvelujen tarjoajia on paljon – erityisesti pk-yrityksiä – matkailun, hyvinvoinnin ja terveyden alalla. Lisäksi asumiseen liittyvä palvelutuotanto on monipuolista.

Maaseudun ihmiset

Keskusten läheiset alueet voivat edelleen hyvin ja syrjäseutujenkin tilanne on monimuotoisempi kuin vuonna 2005. Tosin osa syrjäseuduista voi paremmin, osa heikommin. Maaseudun elämää elävöittävät vireät, suuren osan vuodesta maalla asuvat eläkeläiset. He osallistuvat sekä yritystoimintaan että vapaaehtoistoimintaan. Monimuotoisen elinkeinon harjoittamisen, riittävän toimeentulon sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kulttuuri-toiminnan vuoksi ihmiset kokevat olonsa varsin myönteiseksi.

ajamaan omia intressejään osana vahvaa lokalisaatiota. Kansalaisjärjestöt toimivat harmoniassa yritysten ja julkishallinnon toimijoiden kanssa. Erityisesti julkishallinnon ja kolmannen sektorin yhteisiä työmuotoja on alettu kehittää. Osallistuvan suunnittelun ideologia läpäisee kaikki suunnittelutasot.

Koulutus

Koulutus ja tutkimus on monipuolista, laaja-alaista ja hyvin verkostoitunutta. Koulutustarjonta reagoi hyvin kysyntään. Suomessa yliopistojen verkostoituminen on maailman huippuluokkaa. Järjestökoulutus ja -tutkimus ovat vahvaa, samoin maaseutututkimus.

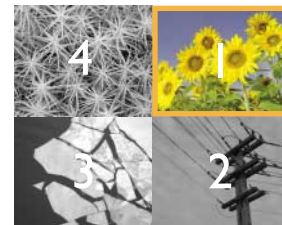
Kulttuuri

Ihmisillä on vahva paikalliskulttuuri ja -identiteetti, jota tukee vuorovaikutusvalta. Vahva paikalliskulttuuri tukee yksilöityjä tuotteita ja palveluja ja lisää niiden kysyntää. Yhteisvastuullisuus ja suvaitsevaisuus ovat kasvussa, mikä puolestaan vahvistaa alakulttuurien syntyä. Kulttuurista on tehty elämäntuotantona vientituote.

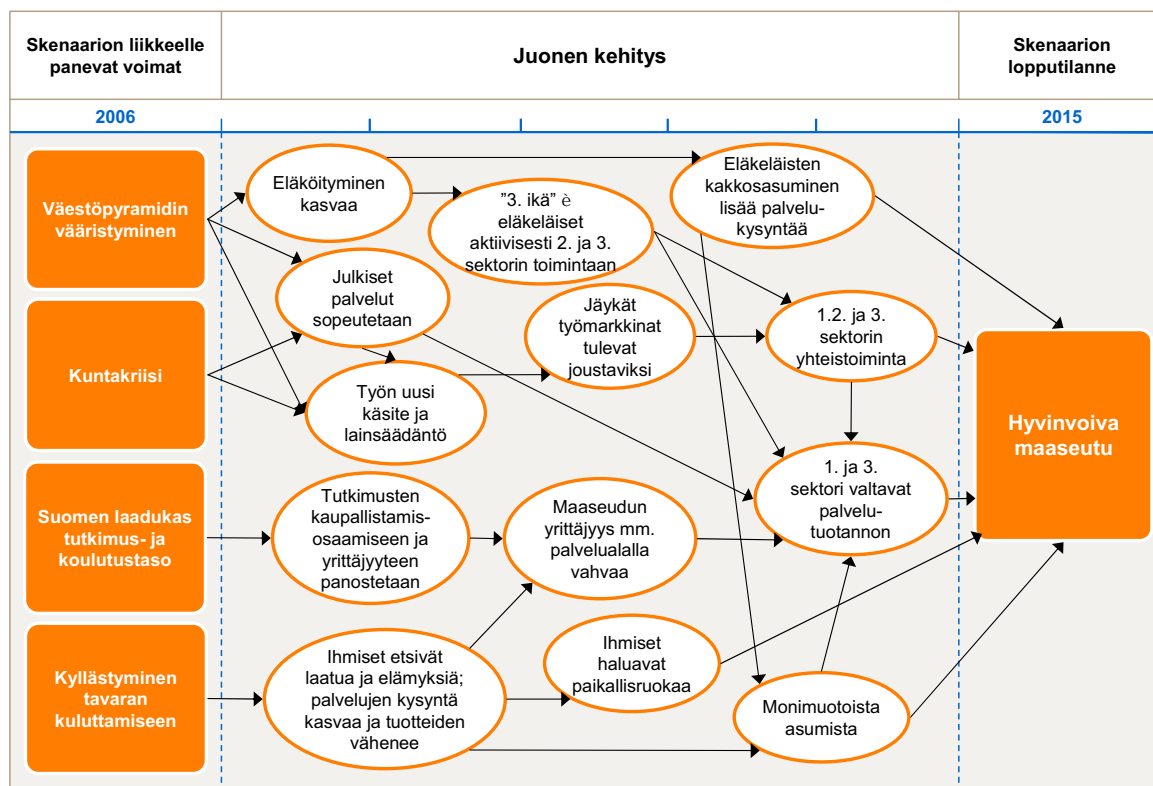
Työ ja vapaa-aika

Työt tehdään yhä enemmän paikasta riippumattomasti. Tämän on mahdollistanut osaltaan langattoman tietoverkon leviäminen käytännössä koko maahan. Työn ja työntekijöiden kohtaamista varten on olemassa kehittyneitä ”työpankkeja” ja välittäjäorganisaatioita, jotka edistävät tehokkaasti töiden saamista, välittymistä ja vaihtoa. Työstä ja palveluista korvataan taloudellisesti niiden tuottajille riippumatta siitä, kuka ne tuottaa eli kolmannen sektorin ei oleteta tekevän ilmaistyötä. Työ ja vapaa-aika lomittuvat joustavasti ja vapaa-aikaa sekä perhe-elämää arvostetaan.

Kuvassa 6 on esitetty juonen kuvaus siitä kuinka vuoden 2006 tilanteesta asiat voisivat kehittyä siten, että päädytään Hyvinvoiva maaseutu -toimintaympäristöön.

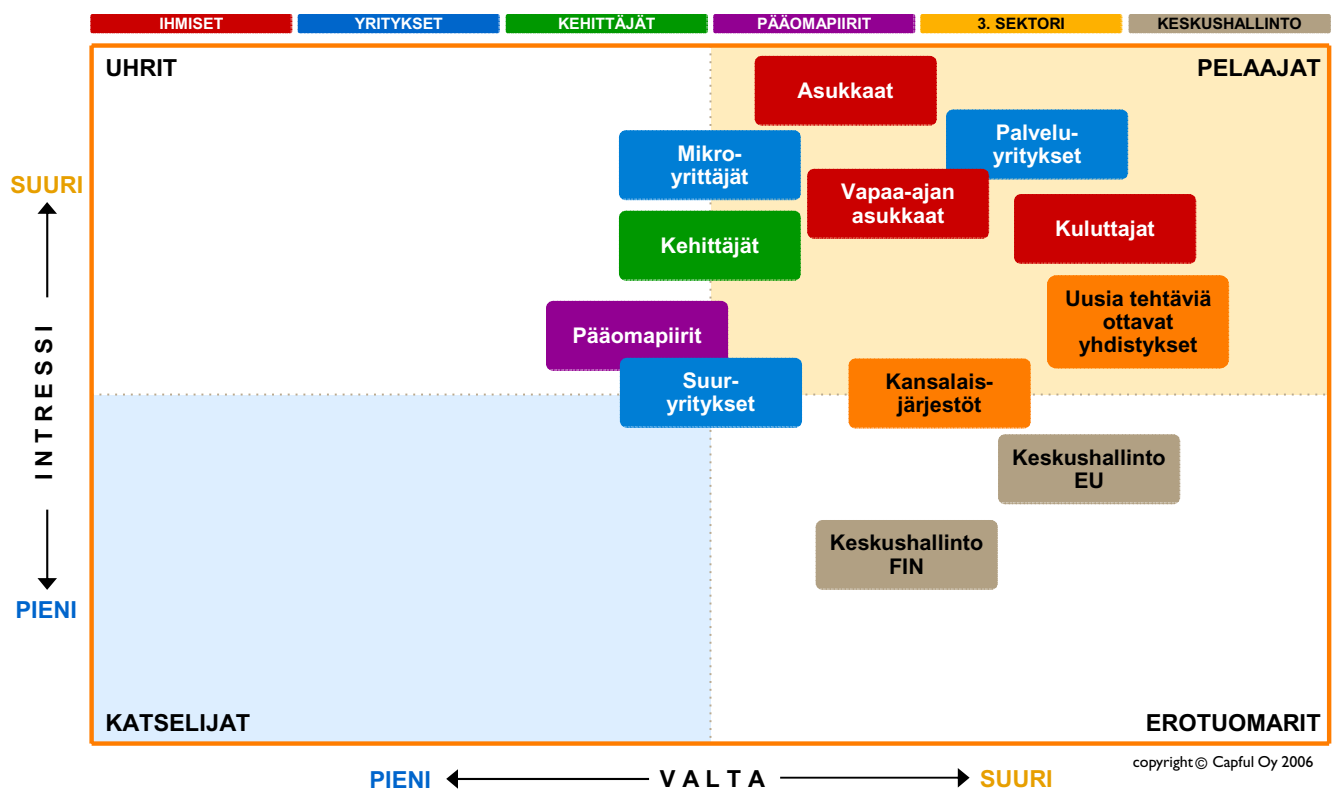
”Kyläkoulu on trendituote, jossa lapsi on yksilö ja näkyy osana yhteisöä.”

copyright © Capful Oy 2006

Kuva 6. Juonen kehitys vuosina 2006-2015 Hyvinvoiva maaseutu -skenaariossa

Kuvassa 7 on esitetty Hyvinvoiva maaseutu -skenaarion toimijakartta. Kartta kuvaa maaseudun toimintaympäristöä ja siinä olevia toimijoita. Toimijat sijoittuvat karttaan sen mukaan kuinka paljon heillä on valtaa ja kuinka suuri intressi heillä on toimia maaseudun toimintaympäristössä. Kaikilla maaseudun keskeisillä toimijoilla kuten ihmisillä, yrityksillä, kolmannella sektorilla ja keskushallinnolla on varsin hyvin valtaa toteuttaa intressinsä. Erityisesti kolmas sektori ottaa tässä toimintaympäristössä tärkeän roolin maaseudulla. Oma erillisenä merkittävänä toimijana tässä kuvauksessa on ”uusia tehtäviä ottavat yhdistykset”. Tässä skenaariossa pääomapiirit ja suuryritykset joutuvat suhteessa heikompaan asemaan pelikentällä. Tämä on poikkeuksellinen tilanne sillä kaikissa muissa skenaarioissa he ovat vahvana toimijana määrittelemässä pelin kulkua. Hallinto on tässä tilanteessa hieman menettänyt intressiä toimia maaseudun pelikentässä mutta sillä on edelleen valtaa vahvasti alueille integroituneena toimijana. Maaseudun houkuttelevuus asuinpaikkana on kaikkein korkeimmillaan tässä skenaariossa eli asukkaat ovat kiinnostuneita sijoittamaan rahojaan maaseudulla asumiseen.

Kuva 7. Hyvinvoiva maaseutu -skenaarion toimijakartta

Hyvinvoiva maaseutu -skenaarion avulla tunnistettuja maaseudun kehittämistyön mahdollisuuksia, riskejä ja vaihtoehtoja on koottu **taulukkoon 1**.

Mahdollisuudet	
○	Pienimuotoinen teollisuus
○	Pienyrittäjyys
○	Kuluttajat tarvitsevat erilaisia tuotteita ja palveluita
○	Suuret yritykset keskittyvät omaan ydinliiketoimintaansa ja jättävät tilaa muulle yritystoiminnalle
○	Aktiiviset kansalaiset
○	Luonnon tuotteistaminen: hiljaisuus, tila
○	Markkinoinnin ja kaupallistamisen osaamisen kehittäminen kaikilla toimijatasolla
○	Hyvät valmiudet kulttuurin tuotteistamiseen ja kuluttamiseen

Riskit

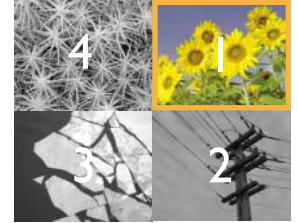
- ⊙ Globalisaatio "jyrää" lokalisaation
- ⊙ Ei löydy yrittäjyyttä
- ⊙ Ei löydy riittävästi maksavia asiakkaita
- ⊙ Sisäänpäinlämpiävyys
- ⊙ Yleinen asenneilmasto uutta kohtaan
- ⊙ Pienyrityksiä käsitellään suurten yritysten kaltaisesti
- ⊙ Kilpailuttamisen yliarvostus
- ⊙ Lyhytnäköinen toimintapolitiikka, kvartaalitalous
- ⊙ Arvot ja käytäntö ristiriidassa (esim. luomu)

Kehittämisen vaihtoehdot

- ⊙ Tutkimustiedon ja käytännön tiiviimpi yhteistyö
- ⊙ Yrittäjyyden, tuotteistamisen, markkinoinnin ja hinnoittelun tukeminen ja kehittäminen
- ⊙ Markkinointiverkostot yli oman toimialan
- ⊙ Mahdollistetaan maalla asuminen: kaavoitus, palvelut, vapaa-ajan asuminen
- ⊙ Tietoliikenteen ja muun liikenteen kehittäminen myös maaseudulla
- ⊙ Naistyöpaikkojen turvaaminen
- ⊙ Maaseudun markkinointi
- ⊙ Nuorison aktivointi

copyright © Capful Oy 2006

Taulukko I. Hyvinvoiva maaseutu -skenaariosta kiteytyvät maaseudun kehittämistoiminnan mahdollisuudet, riskit ja vaihtoehdot

Kehittämistoimet

Hyvinvoiva maaseutu -toimintaympäristön toteutuessa tilanne on maaseudun kehittämisen kannalta varsin hyvä. Siitä huolimatta nykyistä kehittämistoimintaa tulee suunnata uudelleen tässä toimintaympäristössä. Räätelöityä ja proaktiivista tutkimus- ja kehitystoimintaa on lisättävä ja kehitystyö pitää suunnitella enemmän toimintaympäristön tarpeisiin. Projektien koordinaatiota pitää parantaa ja niissä tuotettu tieto tulee saada elämään käytäntössä, jotta tieto ei häviäisi. Kehittämistyössä on lisättävä asukkaiden aktiivisuutta ja omatoimisuutta.

Yritysneuvontaa ja markkinointipalveluja tulee kehittää ja asumiseen liittyvän viihtyisyyden kehittämiseen on tarvetta panostaa. Maaseudun kehittäjien työ on tuottanut ja tuottaa tulosta, mutta vaarana on hallinnan menettäminen.

Skenaario 2

Yksilölliset alamaiset

Vuonna 2015 kriisiytyvä maailma on pakottanut julkista sektoria ottamaan vahvemman otteen suhteessa yrityksiin ja kolmanteen sektoriin. Keskushallinto ohjaa vahvasti päätöksentekoa sekä EU:n että kansallisella tasolla. Ihmiset ovat siirtyneet kuluttamaan heidän yksilöllisyytään korostavia laadukkaita tuotteita ja palveluja – tämä on luonut mahdollisuuksia maaseudulle ja maaseudun toimijoille. Energian hinnan nousu ja muut kriisit ovat vähentäneet kansainvälistä liikkumista ja kuljetuksia. Maaseudulla tuotetaan runsaasti bioenergiaa. Aaltoilikkeet esimerkiksi energian saatavuudessa ja hinnassa ja talouselämässä ylipäättään ovat lisänneet epävarmuutta. Valtaosa ihmisistä on mukautunut ja sopeutunut epävarmuuksiin. Samaan aikaan nousee radikaaleja ryhmiä barrikadeille. Maaseudulla keskusten läheiset alueet ja ydinmaaseutu voivat varsin hyvin. Elintarvikkeita tuotetaan ja kulutetaan paikallisesti.

Globalisaatio

Teollisuuden toimintojen siirtyminen halvan tuotannon maihin on taantunut. Globalisaation kehitystä ovat hidastaneet maailmanlaajuiset kriisit ja niiden aiheuttama epävarmuus. Maailmantalouden epävarmuus kuten terrorismin pelko on lisännyt kotimaisen tuotannon arvostusta.

Blokkiutumisen

Energian tuotantoresurssien ympärille on syntynyt ja vahvistunut etujaan ajavia blokkeja. Ympäristökriisit ovat johtaneet tiukkoihin maailmankattaviin ympäristönormeihin ja sanktioihin. Kioton sopimuksen kasvihuonekaasupäästöjen alentamiseksi ovat ratifioineet myös Yhdysvallat, Kiina ja Intia.

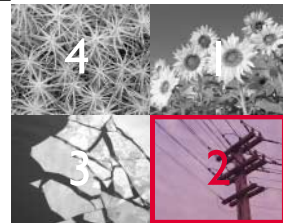
Taloudellinen kehitys

Talouden kehitys on tasaantunut maailmassa. Päällimmäisenä syynä kasvun hidastumiseen ovat olleet useat kriisit.

Toisaalta länsimaat ja Kiina ovat säilyttäneet talouden kehityksensä kohtuullisella tasolla oman sisäisen kulutuskäytännön kautta.

EU:n kehitys

Kriisien vuoksi EU on vahvistanut asemaansa ja otetaan suhteessa jäsenvaltioihin. Bryssel sanelee päätöksiä ja toimintaohjeita jäsenvaltioilleen ja edelleen kansallisille hallinnoille vakauttaakseen tilannetta ja selvitäkseen kriisien aiheuttamista haittavaikutuksista. Tämän vuoksi esimerkiksi energian tuotantoa ja käyttöä sekä liikkumista halutaan ohjata. EU on liittovaltio, jossa päätöksenteon näkökulma ei ole kovinkaan Suomekeskeinen. Päätöksenteon keskittyminen Brysseliin tarkoittaa myös sitä, että siellä tarvitaan sisältöasiantuntemusta, jota tulevat tarjoamaan eri tahot, kuten kansalaisjärjestöt, yritysten lobbarit ja maakunnat. Euroopan sisäinen työnjako on voimistunut EU:n sanelun

mukaisesti. EU huolehtii heikoista alueista, mutta myös ohjaa säädöksillä esimerkiksi viljelystä. Säästöjen lisääntyminen on horjuttanut vapaan liikkumisen periaatetta EU:n sisällä. EU-tuet suunnataan asioiden ja ihmisten keskittymisiin ja maataloustuet on keskitetty luomuviljelyn tukemiseen ja bioenergian tuottoon.

Venäjä

EU:n ja Venäjän välillä on selkeä raja, mutta talous- ja kulttuurivaihdanta on lisääntynyt Suomen ja Venäjän välillä vuoden 2005 tasosta. Venäjä on kyennyt kehittämään energian tuottoaan ja sillä on suuret energian myyntitulot. Venäjän kansantalous on kaiken kaikkiaan kehittynyt myönteisesti, mutta ihmisten välillä on suuret tuloerot.

Suomen kilpailukyky

Suomessa palvelutuotannon kehitys tukee kilpailukykyä, mutta EU:n vallankäyttö on byrokraattista ja kykenemättömyyttä tekemään kehitystyötä yritysten ja kolmannen sektorin kanssa, mikä hidastaa osaamisen kehittymistä ja kilpailukykyä.

Julkiset palvelut

Julkiset palvelut ovat vähentyneet kohti kaikkein välttämättömyksiä. Palvelun tarjoajina ovat sekä julkinen sektori että yksityiset yrittäjät. Kriisit ovat vaikeuttaneet varsinkin terveyspalvelujen järjestämistä ja niinpä niiden saatavuudessa on epävakautta.

Energian hinta

Energian kysyntä on kehittynyt maltillisesti, mutta sen hinta on kriisien seurauksena kohonnut rajusti. Öljyn poliittinen asema ja riittävyys estävät ja rajoittavat sen käyttöä. Kriisien seurauksena EU ohjaa ja pakottaa bioenergian ja uusiutuvien energiamuotojen tuottoa ja käyttöä. Bioenergian osuus Suomen kulutuksesta on 40 % ja biopolttoainien osuus on noin 30 %. Tähän kehitykseen on vaikuttanut biotekniikan huikea kehitys tuotantoteknologian tehokkuuden lisääjänä.

Teknologia

Energian tuotantoon liittyvä teknologia on kehittynyt EU:n vahvan tuen ansiosta. Bioenergian ohella myös tuuli- ja aurinkoenergian talteenoton, varastoinnin ja jakelun kehittämiseen on panos-

Maaseudun elinkeinorakenne

Energian rajallinen saatavuus hankaloittaa maaseudun monipuolista kehittymistä:

- Maataloudessa paikallisruoan kysyntä auttaa Suomen maaseutua. Ulkomaista halparuokaa ei ole kannattavaa kuljettaa pitkiä matkoja ja toisaalta asiakkaat vaativat läpinäkyvää ruokaketjua. Elinkaariajattelu on voimissaan. Energian niukkuus on vähentänyt väkilannoitetypen käyttöä ja on siirrytty enemmän luomutuotantoon, biologisten typensitojien käyttöön, energiantuotannosta syntyneiden ravinteiden ja uusien tehokkaasti ravinteita käyttävien kasvilajien käyttöön. Kasvituotannon merkitys on korostunut.
- Elintarviketeollisuudella on haasteita pitkäjänteisen kysynnän ennustamisessa ja vastaavasti tuotannon sopeuttamisessa, sillä kulutustottumukset heilahtelevat kriiseissä. Kuluttajat ovat yksilöllisiä: osa käyttää tuontiruokaa, osa kotimaassa tuotettua teollisuusruokaa ja osa lähiruokaa. Pienelintarvikkeiden tuotanto on vähentynyt, sillä elintarviketriisit ovat lisänneet elintarvikkeiden turvallisuuteen liittyviä standardeja ja turvallisuustarkastuksia. Näiden täyttäminen on vaikeampaa pienteollisuudessa. Vedestä on tullut merkittävä vientituote.
- Metsiä käytetään perinteisesti, mutta energiantuotanto haukkaa niin suuren osan puun käytöstä, että puun hinta on noussut. Tämän seurauksena perinteisen metsäteollisuuden ei kannata jalostaa suomalaista kuitupuuta. Muutoin puusta tehdään totuttuja tuotteita; vain metsän energialähteenä hyödyntämisessä on tehty pieniä innovaatioita. Puunkorjuusta ja metsänhoitotoista vastaavat alueurakointiyritykset, mutta töiden hinnoittelua vääristävät bioenergiaan liittyvät tuet. Metsätalous on liiketaloudellisesti kannattavaa. Yli 100-vuotiaiden puiden suojelumääräykset ja metsänomistajien vihertyminen ovat supistaneet hakkuita, niinpä vuotuinen hakkuu on 60 milj. m³ (70 milj. m³ vuonna 2005).
- Kaupankäynnissä hyödynnetään laajalti Internetiä, sillä liikkuminen on rajoitettua.
- Energiantuotannossa kansainväliset kriisit ja kohonneet energiahinnat ovat johtaneet paikallisen energian menestykseen. Energiamaatilat tuottavat pelkästään energiaa; 40 % peltoalasta onkin energiantuotannossa. Energian puute rajoittaa kuitenkin elinkeinorakenteen monimuotoisuutta.
- Matkailussa palveluaan korostuneesti kotimarkkinoita, sillä kaukomatkailu on vähentynyt kriisiytyneen maailman ja kohonneiden energiakustannusten vuoksi. Euroopasta ja Venäjältä tulee yksittäisiä varakkaita matkailijoita ja muutoinkin volyymit ovat varsin pienet. Matkailutarjonnassa painottuvat yksilöllinen elämysmatkailu, perinteinen maatilamatkailu sekä metsien hyödyntäminen osana maaseutumatkailun arvoketjua.
- Palvelutarjontaa hallitsee hoivayrittäjyys, sosiaali- ja terveysalan yrittäjyys sekä hyvinvointipalvelut. Palvelun kokonaisvaltainen osaaminen on korostunut, sillä asiakkaat ovat vaativia ja haluavat yksilöllisiä palveluja.

Maaseudun ihmiset

Keskusten lähialueet ja ydinmaaseutu voivat varsin hyvin. Syrjäisen maaseudun asutun alueen supistuminen on kiihtynyt ja tilanne on paikoitellen jopa apaattinen ja epätoivoinen. Maa- ja metsätalouselinkeinojen supistuksessa tiloilla on muutto jatkunut taajamiin. Tilat ovat ukkoutuneet edelleen ja maaseudulle on ollut entistä vaikeampaa saada työikäisiä naisia. Syrjäiselle maaseudulle on asettunut asumaan myös syrjäytyneitä elämäntapa-maalaisia.

tettu. Teollisuuden ympäristönsuojeluprosessit ja saastuneiden maa-ainesten puhdistaminen ovat kehittyneet pitkälle. Tästä osaamisesta on kehitetty niin konsultoinnin kuin laitetoimitusten osalta vientituote ulkomaille. Kommunikaatio on kehittynyt vahvasti teknologiavälitteiseksi sekä kansainvälisen liikkumisen vähentyessä että turvallisuusvaatimusten vuoksi. Verkkopersoonien työssäkäynti kotoa käsin on myös lisääntynyt.

Ympäristö ja luonto

Luonnonmullistukset ovat muuttaneet ihmisten suhtautumista ympäristöön myönteisemmäksi. Poliitikassa on tapahtunut selkeä vihertyminen ja keskushallinto on asettanut ympäristörajoitteita, jotka ovat vauhdittaneet muun muassa biopolttoaineiden voimakasta käytön lisääntymistä.

Pandemiat

Pandemiat ovat todellisuutta. Maailmassa on pandemioihin vuoteen 2015 mennessä kuollut 150 milj. ihmistä. Suomessa joka kolmas suomalainen on sairastunut johonkin pandemiaan ja kuolleita on 9000. Näiden sairauksien

torjunta ja hoito on veroittanut paljon terveydenhoidon resursseja ikäluokkien samalla ikääntyessä.

Kansalaistoiminta

Erilaiset kansalaisliikkeet vaikuttavat aktiivisesti ja mediaa ammattimaisesti käyttämällä lobbaavat käskytyervaltaa. Ääriainekset ovat terävöittäneet toimintaansa ja ne ovat järjestäneet lukuisia mielenosoituksia.

Koulutus

Tietotekniikan käyttö opetuksen tukena on erittäin yleistä ja esimerkiksi erilainen täydentävä koulutus on mahdollista hankkia verkko-opetuksen avulla. Myös verkkoyliopisto-opiskelu toimii ja yliopistoilla on laajat kansainväliset yhteydet tietoverkkojen välityksellä. Uutta osaamista on kehittynyt bioteknologian, markkinoinnin, palveluosaamisen, matkailun ja ylipäänsä yrittäjyyden alueella.

Kulttuuri

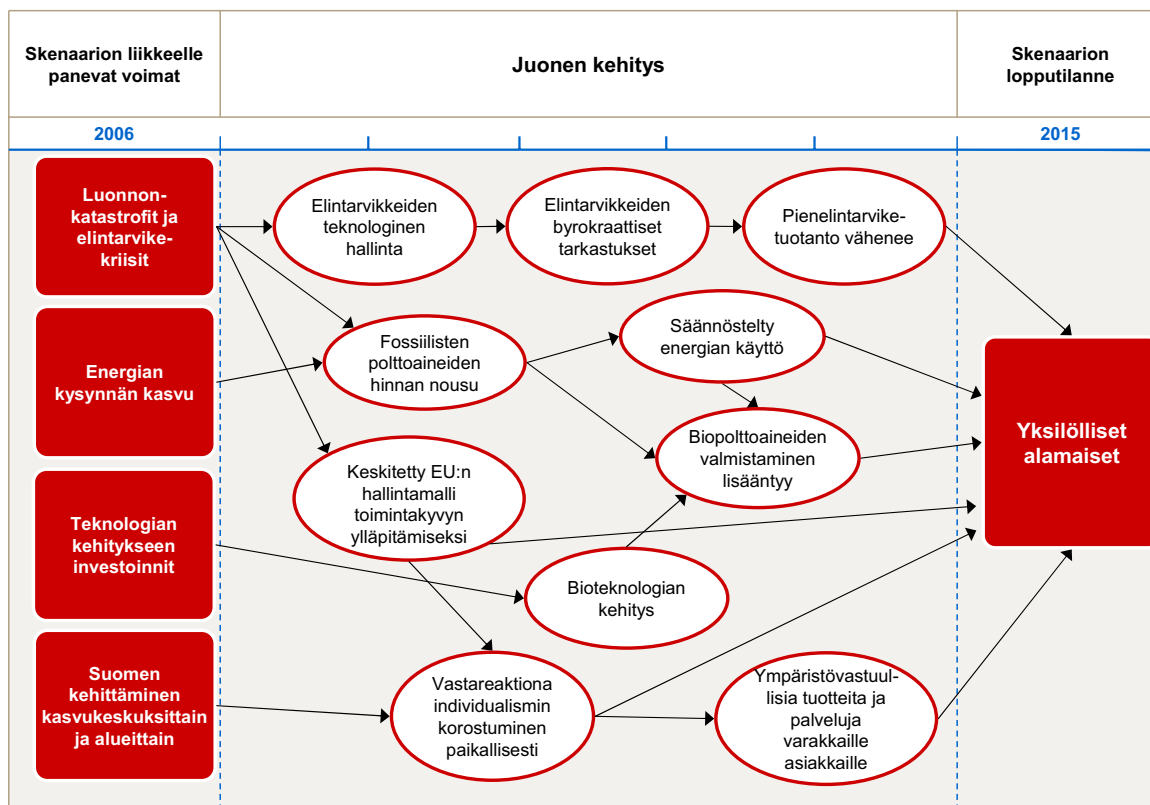
Julkiset kulttuurilaitokset ovat vahvoja ja keskittyneitä. Lukumääräisesti niitä on vähemmän kuin vuonna 2005. Omaehtoinen paikalliskulttuuri elää, mutta ei ole kovinkaan voimissaan ydinmaaseu-

dulla. Ajan henkeen kuuluvat nousevat, kriittiset vastakulttuurit, jotka tekevät omakustanteisia tuotantoja.

Työ ja vapaa-aika

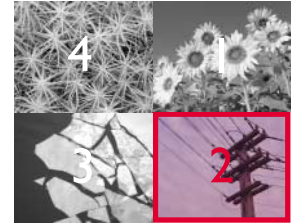
Etätyö on voimissaan ja suuri joukko ihmisiä tekee vähintään puolet työajastaan maaseudulla olevista kodeistaan. Työt pyritään tekemään siellä missä asutaan, mutta toisaalta ihmisiltä edellytetään liikkuvuutta riittävän elintason takaamiseksi. Sesonkitöiden määrä on lisääntynyt. Ulkomaalaistyövoimaa on useimmissa yrityksissä. Työmäärät ovat kasvaneet työntekijöiden vähentyessä ja byrokratian lisääntyessä. Ihmiset pyrkivät vapaa-ajallaan viettämään aikaa ja virkistäytymään energiataloudellisesti ja välttämään esimerkiksi turhaa polttoaineen kulutusta.

Kuvassa 8 on esitetty juonen kuvaus siitä kuinka vuoden 2006 tilanteesta asiat voisivat kehittyä siten, että päädytään Yksilölliset alamaiset -toimintaympäristöön.

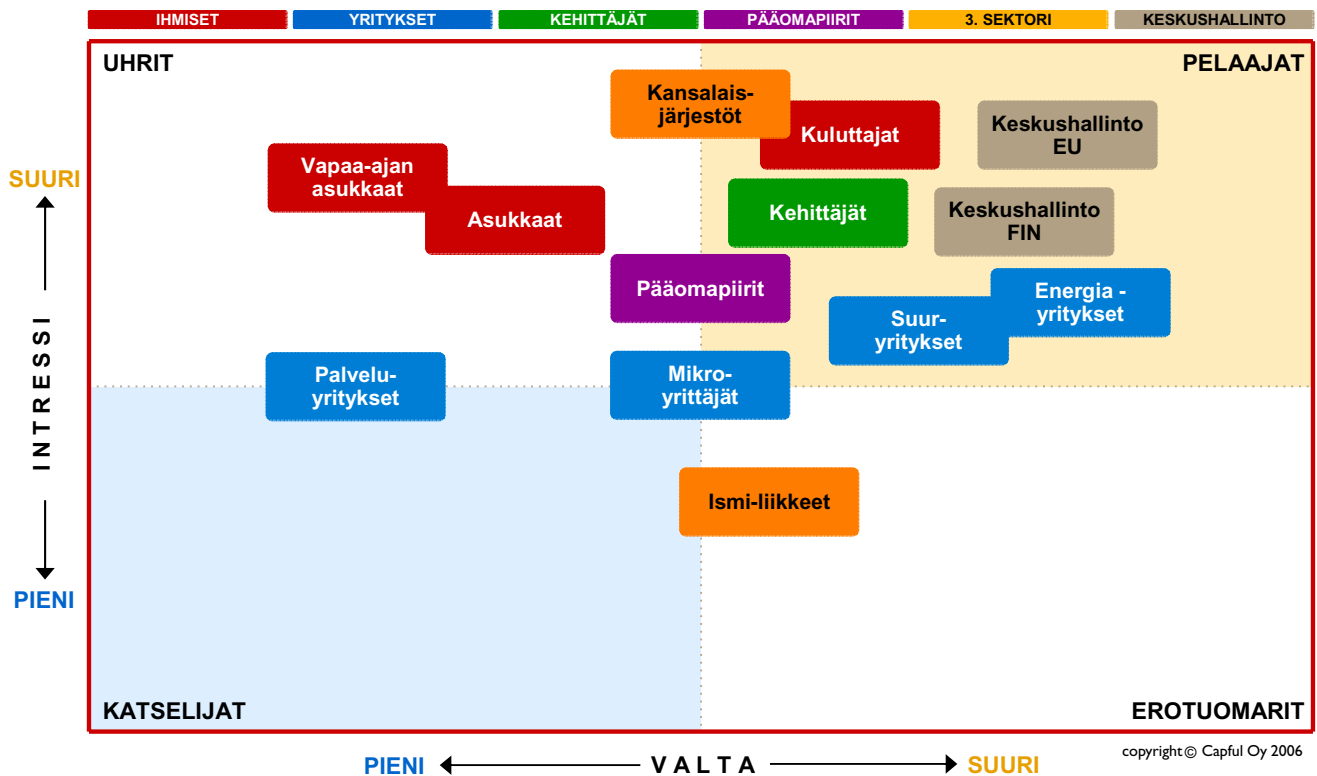
copyright © Capful Oy 2006

Kuva 8. Juonen kehitys vuosina 2006-2015 Yksilölliset alamaiset -skenaariossa

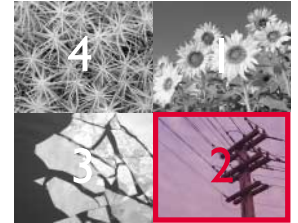
”Tämä on vasikan kanssa kilpaa juoksemista – kehittämisestä huolimatta ulkoa tulevat tekijät ovat aina piirun verran edellä ja tuntuu että on korkeampi voima, joka kumooa kehittämisen vaikutuksen.”

Kuvassa 9 on esitetty Yksilölliset alamaiset -skenaarion toimijakartta. Keskushallinto on ottanut tässä kriisiytyvässä maailmassa merkittävän vallan ja sillä on myös mielenkiintoa maaseutua kohtaan. Kuluttajilla on tässäkin tilanteessa hyvin suuri valta heidän yksilöllisten tarpeiden kautta. Energiayrityksistä on noussut merkittävä toimija maaseudun toimintakentässä. Erilaiset ismi-liikkeet ovat nousseet vahtimaan ja kritisoimaan julkisen vallan vahvaa koneistoa. Kansalaisjärjestöillä on voimakas mielenkiinto maaseutua kohtaan ja asuinpaikkana maaseutu on syrjäisiä osia lukuun ottamatta kiinnostava. Palveluyrittäjyys on edellisen skenaarion tavoin pelissä mukana mutta ei niin merkittävänä kuin Hyvinvoiva maaseutu -skenaariossa.

Kuva 9. Yksilölliset alamaiset -skenaarion toimijakartta

Yksilölliset alamaiset -skenaarion avulla tunnistettuja maaseudun kehittämistyön mahdollisuuksia, riskejä ja vaihtoehtoja on koottu **taulukkoon 2**.

”Uhkana on eristäytynyt ja puolustuskannalle asettautunut maaseutu, joka imitoi, ei innovoi, eikä hyödynnä omaa kulttuuriaan.”

Mahdollisuudet
<ul style="list-style-type: none"> ⊙ Energiamaatalous ja energiayrittäjyys nousevat ⊙ Turvallisuusajattelu lisääntyy ⊙ Harvaanasutun ja turvallisen maaseudun matkailulliset edut kilpailutekijänä esille ⊙ Asukkaiden yhteistyölle hedelmällinen pohja – palveluiden turvaaminen
Riskit
<ul style="list-style-type: none"> ⊙ Turvallisuuden tarve lisääntyy ⊙ Keskuslähtöinen (EU, laajat talousalueet, hallintokeskukset) kehittäminen ⊙ Oman maan ruoantuotanto ohenee entisestään ⊙ ‘Maaseutua ei voi tuoda ja ruokohelpiä ei voi syödä’ ⊙ EU:n ulkopuolelta tulevat matkailijamäärät vähenevät ⊙ Julkiset palvelut supistuvat: palkkatyö siirtyy vapaaehtoistyöksi (esimerkiksi hoiva-alat) ⊙ Keskitetyssä julkisessa ohjauksessa maaseudun erityislaadun huomioonottaminen heikko ⊙ Jaksavatko yhdistysihmiset?
Kehittämisen vaihtoehdot
<ul style="list-style-type: none"> ⊙ Syrjäisen maaseudun tilanne vaikea, joten sinne tarvitaan erityispanostusta alueen oman tahdon tukemiseksi ⊙ Paikasta riippumattoman työn tuki ⊙ Myönteisen yhteisöllisyyden vahvistamiselle tarvitaan lisää tilaa, voimavaroja ja arvostusta – muuten vapaaehtoistyönä toteutetut palvelut kaatuvat ja viihtyisyys häviää ⊙ EU:n tasolle tarvitaan maaseutulähtöistä vahvaa maaseutupolitiikkaa ja kansalais-toiminnan edunajamista

copyright© Capful Oy 2006

Taulukko 2. Yksilölliset alamaiset -skenaariosta esiin nousseet maaseudun kehittämistoiminnan mahdollisuudet, riskit ja vaihtoehdot

Kehittämistoimet

”Yksilölliset alamaiset” kaltaisen toimintaympäristön toteutuessa maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma tulee kytkeä vahvasti keskushallintoon aina komissioon asti ja sisältöä pitää kehittää lähemmäksi EU-politiikkaa. Teemaryhmien toimintaan tehdään lähinnä temaattisia muutoksia: esimerkiksi energia nousee hyvin tärkeäksi samoin kuin energiapulasta johtuen paikasta riippumattoman työnteon kehittäminen. Toimintaryhmien toimintaa tulee vahvistaa, koska sosiaalinen ja kulttuurinen yhteisöllisyys on ohenemassa ja keskusjohtoisuus on vahvaa tässä skenaariossa. Kylätoiminnan ja muiden kansalaisjärjestöjen on tärkeää kyetä mobilisoimaan asukkaita järjestämään palveluja uudella tavalla ja luomaan uutta sosiaalista pääomaa kyliin. Maaseutuneuvontaan tarvitaan lisää energia- ja yrittäjyysneuvonnan asiantuntijoita. Tällaisessa vahvassa keskusjohtoisessa toimintaympäristössä maaseutututkimuksen tulee kyetä tuottamaan tietoa maaseudun todellisuudesta keskitetyn päätöksenteon tueksi. Lisäksi energiatutkimus vaatii vahvaa panostamista. Aluekeskus- ja osaamiskeskusohjelmien vaikutuksia maaseutualueelle pitää vahvistaa ja poikkihallinnollisuutta lisätä. Maaseutupolitiikan institutionaalista organisoitumista tulee vahvistaa alueellisella ja EU-tasolla.

Skenaario 3

Länsimaiden talouden kriisiytyminen

Suomen maaseutu on vuonna 2015 globalisaation vietävänä ja suomalainen elinkeinoelämä on joutunut syöksykierteeseen. Julkinen sektori on pyrkinyt korjaamaan heikkoa tilannetta ottamalla vahvan käskytysvallan itselleen kuitenkin siinä onnistumatta. Ihmiset ovat alistuneet tähän kehityskulkuun, eivätkä ole osanneet kyseenalaistaa vaihtoehtotonta talouden ohjailemaa julkista valtaa. Kaikki maaseutualueet voivat huomattavasti huonommin kuin vuonna 2005. Tutkimus- ja kehitystoiminta on siirtynyt yritysten mukana ulkomaille. Kulutustottumukset ovat ihmisten henkilökohtaisen talouden heikentyessä hintahakuisia laadun ja palveluiden kustannuksella.

Globalisaatio

Ylikansalliset yritykset ovat vallanneet maan halvoilla bulkkituotteilla. Pääomat kulkeutuvat Suomen ulkopuolelle investoitaviksi. Työvoima ja varsinkin tuottavat ja kyvykkäät ihmiset ovat hakeutuneet Suomesta ulkomaille. Paikallisesti ei kyetä kilpailemaan edellä mainittuja yritysjohtajia vastaan ja kansainväliset halpamyntiketjut hallitsevat markkinoita. Vastavoimana tälle kehitykselle on vahvistunut ”Ikea-konseptillä” toimivia yrityksiä; toisin sanoen pääoma ja osaaaminen ovat Suomessa, mutta tuotanto tapahtuu kehittyvissä maissa.

Blokkiutumisen

Taloudellisia blokkeja on muodostunut raaka-aineiden, kaupan ja kuljetusten ympärille ja ne kehittyvät yhä voimakkaammiksi.

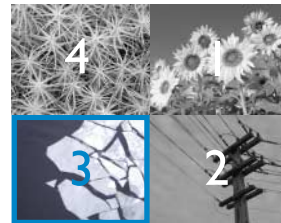
Taloudellinen kehitys

Taloudellinen kehitys on länsimaissa kriisiytynyt Yhdysvaltojen kaksoisvajeen kärjistymisen ja EU:n talousongelmien vuoksi. Tämän seurauksena maailmantalouden

vaihdanta on kärsinyt voimakkaasti aiheuttaen protektionistisia vaatimuksia. Väestön tuloerot ovat suomalaisten kesken kasvaneet ja lisänneet osaltaan jännitteitä.

EU:n kehitys

EU:n johdossa on vaikutusvaltainen komission puheenjohtaja, mutta hän on isojen, vahvasti omia etujaan ajavien maiden ja yritysten vietävänä. Päätöksenteko on etäännytetty kansalaisilta Brysselin keskushallintoon. Maatalous-, kauppaa- ja ulkopoliittikka on vahvasti keskitetty. Kansalliset näkökulmat korostuvat päätöksenteossa, mikä on johtanut monien pienten jäsenmaiden harkitsemaan eroamista EU:sta. Turkin liittyminen EU:iin on lisännyt Suomen nettomaksuosuutta. EU-tukia ei jaeta enää tasaisesti ja tasa-arvoisesti kaikille vaan ne ohjataan huippuosaamisen edelleen kehittämiseen kovan kilpailutilanteen sanelemana. Maataloustuista on luovuttu kokonaan.

Maaseudun elinkeinorakenne

Maaseudun elinkeinorakenne on kaventunut ja supistunut. Elinkeinoelämässä vallitsee pysähtyneisyyden ja vaihtoehtottomuuden tila.

- Maatalouden peruselintarvikkeiden tuotanto on yleisesti ottaen supistunut vain vähän, mutta esimerkiksi maidontuotanto on oleellisesti vähentynyt. Tilakoko on kasvanut vuoden 2006 tasosta, ja tiloja on lukumääräisesti vähemmän. Peltoala on supistunut kolmanneksen ja kasvintuotanto painottuu viljan tuotantoon. Maatalouden tulotaso on alentunut ja tämän vuoksi maatilayrittäjien monitoimisuus on välttämätöntä. Viljelijöiden keski-ikä on noussut entisestään.
- Metsien hoito ja hyödyntäminen ei kiinnosta metsänomistajia, eikä metsätalous yhteiskunnan päätöksentekijöitä investointien pitkän takaisinmaksuajan vuoksi. Vanhat paperikoneet käytetään loppuun eikä uusiin investoida. Metsänhoitotyöt ovat loppuneet, kestävä kehitys ja uusiutuvat luonnonvarat -ideologia on unohdettu. Koska metsiä ei ole hoidettu, puun hinta on merkittävästi laskenut. Hakkuita tehdään silti vuosittain 60 milj. m³ (70 milj. m³ vuonna 2005), mutta jalostuskelvollisen puun loppuminen on ennakoitu. Hakuuutyöt organisoidaan työmaakeskittyminä. Aavistushakkuita tehdään runsaasti, sillä korvauksitta jääviä suojelupäätöksiä osataan ennakoida. Metsäklusteri on alkanut hiipua hitaasti ja huomaamattomasti.
- Kotimainen elintarviketeollisuus ei kykene kilpailemaan tehokkaasti halpautontielintarvikkeiden kanssa ja jäljellä olevat yritykset ovat pääosin ulkomaisessa omistuksessa.
- Energiantuotanto tapahtuu valtaosin perinteellisillä menetelmillä ja esimerkiksi bioenergian tuotanto on kehittynyt suhteellisen vähän. 10 % peltoalasta on energiantuotannossa.
- Matkailua leimaa massamatkailun suosiminen. Markkinoita hallitsevat muutamat isot, kansainväliset matkailukeskukset, joista jotkut hyödyntävät ympärillä olevia metsiä. Osa näistä yrityksistä on listautunu myös pörssiin. Ydinmaaseudulla maaseutumatkailu on osa monialaista tilojen toimintaa. Syrjäseutujen heikenevä infrastruktuuri, kuten tieverkoston rappeutuminen, tarjoaa uusia mahdollisuuksia erämaassa tapahtuvalle extreme-matkailulle. Kuluttajilla on rajallisesti varaa matkustamiseen.
- Ylikansalliset palveluyritykset valtaavat markkinat ja äärimmilleen viety kilpailuttaminen vähentää pienten toimijoiden mahdollisuuksia.

Maaseudun ihmiset

Kaikki maaseutualueet voivat huonommin kuin vuonna 2005. Aluerakenne on keskittynyt voimakkaasti. Ydin- ja syrjäisen maaseudun asutus on supistunut rajusti, jäljelle on lähinnä jäänyt ikääntynyttä ja työtöntä väestöä. Toisaalta maaseudulle on syntynyt jonkin verran uusrikkaiden korkeatasoisia lomaparatiiseja, joissa asutaan osin ympärivuotisesti.

Venäjä

Suomen ja Venäjän kauppa on vähäistä toisaalta suomalaisten tuotteiden ja palvelujen kiinnostamattomuuden vuoksi ja toisaalta EU:n tuontia rajoittavan lainsäädännön vuoksi. Myös venäläisten muuttoa Suomeen on rajoitettu, jotta Suomessa vielä asuvat työikäiset voitaisiin työllistää.

Suomen kilpailukyky

Kansallinen kilpailukyky on heikentynyt tutkimus- ja koulutuspanosten kohdistuessa välttämättömiin kohteisiin. Lisäksi tutkimus- ja kehitystoiminta on vähitellen siirtynyt yritysten mukana muualle. Tuotannolliseen käyttöön sopiva työvoima on edelleen liian kallista verrattuna halpavalmistusmaihin. Tämä on osaltaan lisännyt työttömyyttä. Huippuosaajat ja korkeasti koulutetut ihmiset ovat hakeutuneet laajalti ulkomaille. Infrastruktuuri kuten tiet ja tietoliikenne yhteydet ovat osittain rapautuneet kunnossapitoon käytettävien varojen puutteessa.

Julkiset palvelut

Julkishallinto tuottaa vain minimipalvelut ja niinpä kasvava määrä yksityisiä palvelujen tarjoajia tuottaa palveluja siellä missä se on kannattavaa. Osa väestöstä kuitenkin jää hyvinvointipalveluiden ulkopuolelle, koska yksityisten tuottamat peruspalvelut on hinnoiteltu liian kalliiksi. Kaikentyyppinen julkinen rahoitus (EU, kansallinen rahoitus, RAY) on hiipunut minimiin.

Energian hinta

Energian kansallinen kysyntä on kasvanut maltillisesti. Energian hintaa on pidetty keinotekoisesti alhaalla muun muassa verotusta säättämällä. Ydinvoiman tuotantokapasiteettia on lisätty ja pyrkimyksenä on myydä energiaa ulkomaille.

Teknologia

Valtiovarainpanostus tutkimukseen ja teknologian kehittämiseen on vähentynyt varojen puutteessa. Uusia isoja, kansainvälisesti menestyviä yrityksiä ei ole syntynyt. Myös teollisuuden tutkimus- ja kehitysinvestoinnit ovat vähäiset innovaatio-toiminnan siirtyessä ulkomaisomisteisten konsernien päätutkimuskeskuksiin.

Ympäristö ja luonto

Ympäristönsuojelupäätöksiä on tehty, mutta rahaa niiden toteuttamiseen ei ole. Kasvihuonekaasujen määrä on saatu laskemaan ja luonnonmullistuksia ei ole laajemmin esiintynyt.

Pandemiat

Pandemiat ovat melko hyvin hallinnassa.

Kansalaistoiminta

Kansalaistoiminta on kuihtunutta ja kapea-alaista. Ihmiset eivät toisaalta jaksaa motivoitua vaikuttamaan erilaisten kansalaisjärjestöjen kautta ja toisaalta valtiovalta niin EU:n kuin kansallisellakin tasolla rajoittaa ja säännöstelee kansalaisjärjestöjen toimintaa.

Koulutus

Yhteiskunta ohjaa rajalliset koulutusvarat keskitetysti kilpailukykyisiin huipputyöpaikoihin. Kilpailu rahoituksesta on kova kaikilla koulutusasteilla. Yritykset tukevat taloudellisesti valitsemiaan kouluja, jotka kouluttavat opiskelijoista yritysmaailmaan sopivia työntekijöitä.

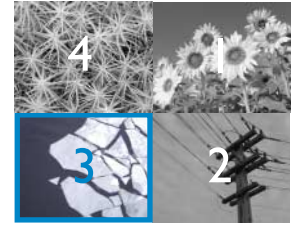
Kulttuuri

Massaviihteen merkitys on edelleen kasvanut. Julkista kulttuurituotantoa ei enää ole ja yksityistä korkeakulttuuria on hyvin vähän tarjolla. Paikallisisentiteetti ei enää juurikaan kiinnosta - vain median ja erityisesti TV:n välittämä ylikansallinen tuotanto ja ohjelmaformatit kiinnostavat.

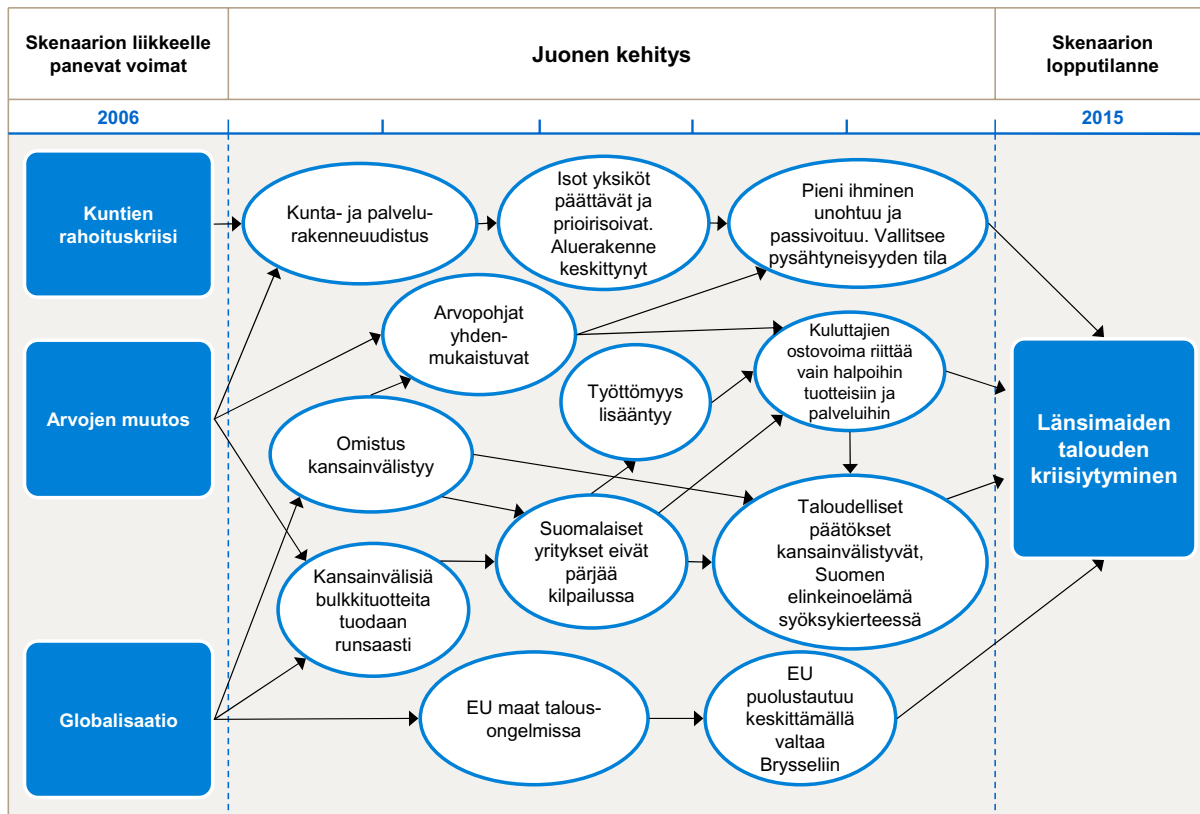
Työ ja vapaa-aika

Töissä olevista ihmisistä otetaan kaikki irti ja eläkeikä on korotettu. Maa-seudulla on paljon syrjäytyneitä ihmisiä. Ammattijärjestöjen vaikutusvalta on heikentynyt. Vapaa-aikanaan ihmisillä ei ole juurikaan edellytyksiä liikkua paikasta toiseen. Vapaa-ajan viettoä hallitsee passiivinen viihteen ahmiminen.

Kuvassa 10 on esitetty juonen kuvaus siitä kuinka vuoden 2006 tilanteesta asiat voisivat kehittyä siten, että päädytään Länsimaiden talouden kriisiytyminen -toimintaympäristöön.

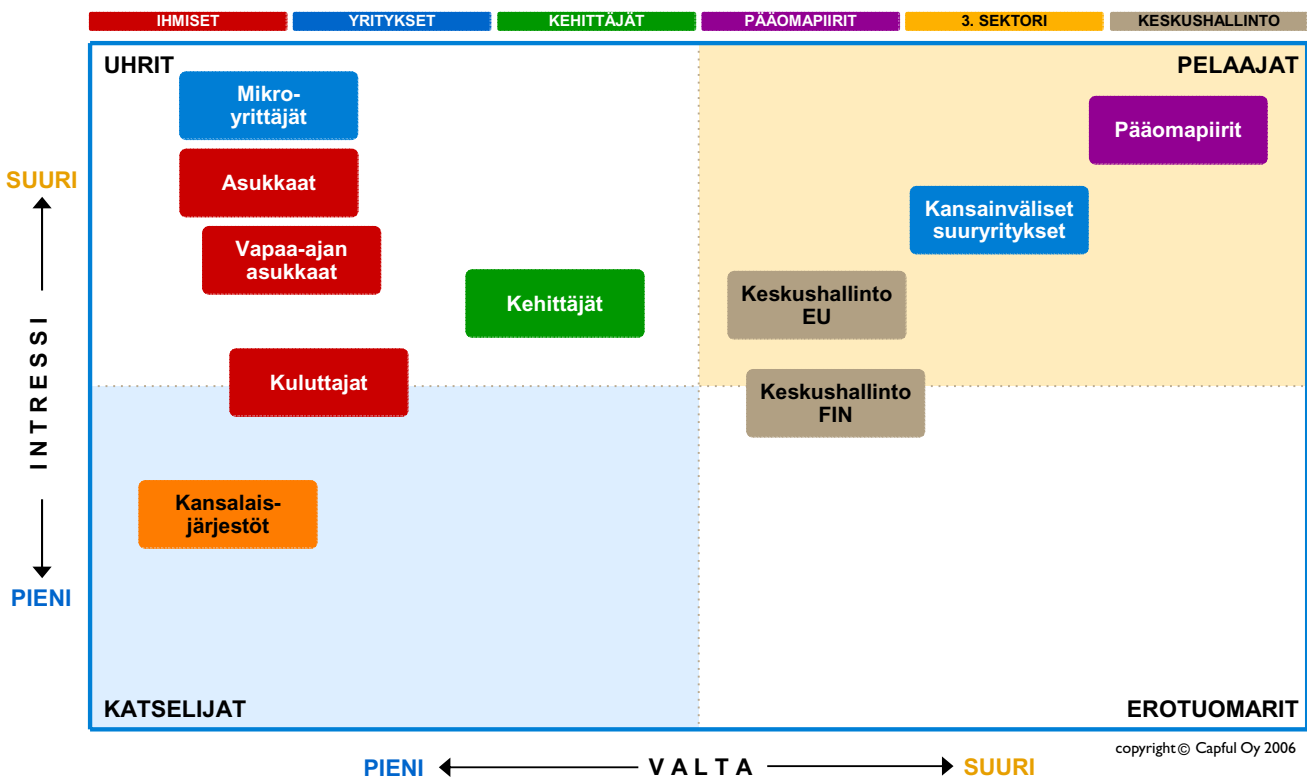
”On muodostumassa nuorten ryhmiä, joille maaseutu on mysteeri.”

copyright© Capful Oy 2006

Kuva 10. Juonen kehitys vuosina 2006-2015 Länsimaiden talouden kriisiytyminen -skenaariossa

Kuvassa 11 on esitetty Länsimaiden talouden kriisiytyminen -skenaarion toimijakartta, jossa ainoina pelaajina toimivat pääomapiirit, kansainväliset suuryritykset ja talouden kriisiytymistä hillitsevä julkinen keskushallinta. Kansalaisjärjestöt on pelattu täysin ulos tässä toimintaympäristössä. Asuinpaikkana maaseutu on menettänyt mielenkiintonsa. Maaseudun asukkaat jäävät uhreiksi tilanteessa, jossa maaseudun kiinteistöt menettävät arvonsa. Samoin pienet maaseudun yrittäjät jäävät tässä toimintaympäristössä uhreiksi koska yritys on heille tässä maailmantaloudellisessa tilanteessa ainoa toimeentulon mahdollisuus. Uusi vapaa-ajan asuminen on keskittynyt muutamiin lomakeskuksiin ja vanhat loma-asunnot ovat alkaneet rapistumaan, koska niitä ei ehditä kunnostella eikä käyttää. Kehittäjiä tässä tilanteessa kaivataan mutta resurssit ovat loppussa.

Kuva 11. Länsimaiden talouden kriisiytyminen -skenaarion toimijakartta

Länsimaiden talouden kriisiytyminen -skenaarion avulla tunnistettuja maaseudun kehittämistyön mahdollisuuksia, riskejä ja vaihtoehtoja on koottu **taulukkoon 3**.

Mahdollisuudet
<ul style="list-style-type: none"> ○ Vastareaktio: kansalaiset ryhtyvät muuttamaan tilannetta aktiivisesti. Jotkut siirtyvät maaseudulle vaihtoehtoiseen elämäntapaan. Harmaan talouden 'sallittu' hyödyntäminen. ○ EU:n hajoaminen, koska siitä on tullut suurten valtioiden harvainvaltaa; jäsenmaat alkavat itsenäistää EU-toimintoja ○ Energiaa tuotetaan rakentamalla uutta, ympäristöpäästöiltään vähäistä energiakapasiteettia (esim. ydinenergia), joten energiaa paljon tarvitseva teollisuus kiinnostuu Suomesta uudelleen ○ Luonnontilaista ympäristöä ainakin riittävästi ○ Suomi muutamalla koulutuslalla (kuten terveysvaikutteiset elintarvikkeet ja ympäristön sekä rakennusten restauraatio-osaaminen) maailman huippua ○ Tutkimus- ja koulutusyksiköt verkostoituvat tehokkaasti kansainvälisten toimijoiden kanssa

Riskit

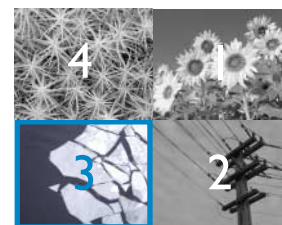
- ⊙ EU:n hajoaminen yhteiskuntarakennetta hajottavalla ja toimintoja hidastavalla tavalla
- ⊙ Matkailu siirtyy ulkomaalaisten ketjujen omistukseen ja päätöksenteko tapahtuu ulkomailla. Ainakin tuotteistus ja markkinointi siirtyvät ulkomaille ja esimerkiksi mainonnan hoitaa lontoolainen mainostoimisto
- ⊙ Ei yhteiskuntasopua
- ⊙ Kansalaiset mellakoivat puutteellisia olosuhteitaan vastaan
- ⊙ Maaseudun kehittämisen vaatimaa osaamista ei enää ole
- ⊙ Apatia ja henkinen lama voittaa monet

Kehittämisen vaihtoehdot

- ⊙ Korkeatasoisia kansainvälisiä ja luonnonläheisiä lomaparatiiseja rakennetaan lisää
- ⊙ Ohjelmapalvelujen kehittäminen tuo maaseudulle kulttuuri- ja luontoyrittäjyyttä
- ⊙ Aktiivinen vapaa-ajan asukkaiden ja matkailijoiden hyödyntäminen maaseudun kehittämistyössä ja matkailupalvelujen tuotteistamisessa
- ⊙ Tutkimus- ja koulutusyksiköt verkostoituvat tehokkaasti kansainvälisten toimijoiden kanssa
- ⊙ Pitäydytään kehittämistoiminnassa vain muutamiin huippualoihin

copyright© Capful Oy 2006

Taulukko 3. Länsimaiden talouden kriisiytyminen -skenaariosta esiin nousseet maaseudun kehittämistoiminnan mahdollisuudet, riskit ja vaihtoehdot

”EU:n Peruslaki on levällään, Lissabonin strategiaa hiotaan, EU laajenee – Kestääkö tämä rakennelma?”

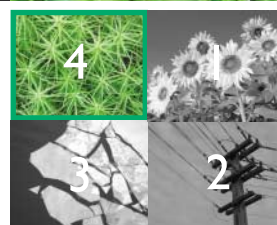
Kehittämistoimet

Länsimaiden talouden kriisiytyessä maaseudun kehittämistyötä tulee keskittää vain muutamiin huippualoihin ja muita kehittämistoimia pitää karsia sekä rahan että osaamisen loppuessa. Matkailu on mahdollisesti yksi näistä keskittymisen kohteista. Matkailun kehittämistyö pitää suunnata tukemaan isojen matkailukeskusten syntymistä ja kehittymistä ja niihin liittyvää ohjelmapalvelutoimintaa. Matkailu- ja vapaa-ajantoiminnan kautta maaseudulla aikaansa viettäviä ihmisiä pitää sitten pyrkiä hyödyntämään muutenkin maaseudun kehittämistyössä ja matkailupalvelujen tuotteistamisessa. Tämän tyyppisen toimintaympäristön toteutuessa täytyy paneutua asiakaslähtöiseen ajatteluun yhä enemmän. On tärkeää tuntea niitä maita ja kulttuureja, joilla on varallisuutta (esimerkiksi Kiina, Intia jne.). Tutkimus- ja koulutusyksiköiden verkostoituminen kansainvälisten toimijoiden kanssa on erityisen tärkeää ja sitä tulee tukea.

Skenaario 4

Kaksinapainen maailma

Vuonna 2015 Suomessa toimii julkishallinnon, yritysten ja kolmannen sektorin vahva vuorovaikutusvalta. Läheisyys -periaate toimii, mutta globalisaatio on "yksisilmäinen hinnan etsijä". Teollinen tuotanto etsii mittakaavaetuja ja kuluttajat korostavat hintaa ostokriteerinään. Elinkeinoelämän pienet toimijat ovat verkostoitumalla kyenneet vastaamaan suuryritysten kilpailupaineeseen, mutta talous on häiriöherkkää ja epävarmaa. Energian hinta on korkea ja maaseudulla on runsaasti paikallista energiantuotantoa. Kaupunkien läheisellä maaseudulla menee kohtuullisesti.

Globalisaatio

Teollisuuden toimintojen siirtyminen halvan tuotannon maihin on jatkunut, mutta Suomessa sitä on hidastanut pienten yritysten ja toimijoiden voimakas verkostoituminen ja tuotannollisten etujen löytyminen yhteistyön kautta.

Blokkiutumisen

Fundamentalismi on voimistunut ja vanhojen "ismien" ohelle on kehittynyt uusia. Näillä on sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia yhteiskuntaan. Kansalaisjärjestötoiminta on vahvaa; vaarana tästä on epävakaus ja yhteiskunnan sirpaloituminen.

Taloudellinen kehitys

Varallisuuden tasaantuminen on maailmassa voimistunut. Tuotannolle on etsitty uusia ja edullisia alueita. Varsinkin Etelä-Amerikkaan mutta myös Afrikkaan on syntynyt uutta liiketoimintaa. Länsimaiden talous on säilynyt kohtuullisena, sillä pääomien kotiuttaminen tapahtuu edelleen länteen. Kaiken kaikkiaan maailman talouskasvu on nopeaa.

EU:n kehitys

EU on taloudellisen kehityksen viettävänä, mutta se on heikentänyt tätä suuntausta vahvalla yhteistyöllä. EU-tuet ovat pieniä, niistä päätetään paikallisesti ja käyttö on keskitettyä. Maataloustuet on suunnattu harvoille ja valituille maaseutualueille jotka on valittu tuotantotehokkuuden perusteella.

Venäjä

Venäjä on kehittymässä EU:n ehdokasjäseneksi. Jäseneksi liittymisarvio on vuosi 2020. Talouselämä on vakiintumaan päin ja maan laajojen raaka-ainevarojen hyödyntäminen on tehostunut. Venäjä on avannut entisestään oviensa ulkomaisille yrityksille. Bruttokansantuote on hyvässä kasvussa.

Suomen kilpailukyky

Suomen kansainvälinen kilpailukyky on säilynyt kohtuullisena. Talous kasvaa. Kotimarkkinoiden rooli on tärkeä. Vaikka tutkimukseen on investoitu kohtuullisesti, on tuloksena silti innovaatiovaje; keksintöjen sovellettavuus on ratkaisevaa – eivät pelkät ideat. Työvoimakustannukset ovat kohtuulliset ja yrittäminen on mielekästä.

Julkiset palvelut

Julkishallinnon tarjoamat palvelut ovat vähentyneet. Yritykset sekä kolmannen sektorin palvelut ovat kehittäneet työnjakoansa ja toimintojansa, mikä on helpottanut tilannetta. Lisäksi maaseudulla toimii ylikansallisia palveluntarjoajia.

Energian hinta

Energian kysyntä on kasvanut ja hinta on korkea. Maaseudulla on runsaasti paikallisia energiantuotannon muotoja ja uusia innovaatioita on saatu käyttöön. Energian hinnan nousu on ohjannut näiden innovaatioiden syntyä. Bioenergian (lämpöenergiana ja teollisuuskäytössä) osuus Suomen kulutuksesta on 40 %. Biopolttoaineiden osuus on 30 %.

Teknologia

Investoinnit teknologiaan ovat kohtuullisia ja maaseutusovellukset ovat lisääntyneet muun muassa energiantuotossa ja -käytössä, kuljetuksessa ja palveluissa. Pakkausteollisuudessa on uusiutuvat luonnonvarat otettu käyttöön raaka-aineina perinteisen öljyn sijaan.

Ympäristö ja luonto

Ympäristö ja luonto ovat kärsineet pahoin ja muun muassa sinilevää tavaataan yleisesti vesistöissä. Kasvihuoneilmion vaikutukset ovat olleet varsin rajuja: lajisto on hieman yksipuolistunut ja vieraat lajit ovat syrjäyttämässä kotiperäisiä lajeja.

Maaseudun elinkeinorakenne

Maaseudun elinkeinorakenne on kaksijakoinen: toisaalta se on monipuolinen pk-yrityksissä ja toisaalta pitkälle erikoistunut harvoissa suuryritysten yksiköissä, jotka kykenevät tuottamaan riittävää mittakaavaetua.

- Maataloudessa maanviljelyn tuotantorakenne on keskittynyt perinteisten kasvien viljelyyn, joskin öljykasvien tuotantoala on lisääntynyt. Maidon- ja lihantuotanto tapahtuu suurissa, erikoistuneissa tuotantolaitoksissa. Ympäristökuormitus ei ole pienentynyt keinolannoitteiden käytön vuoksi. Monialaisia tiloja on vain vähän.
- Elintarviketeollisuuden isot yritykset ovat pitkälti ulkomailla ja maahan tuodaan halpoja bulkkielintarvikkeita varsinkin lähialueiden tuotantolaitoksista. Toisaalta monia peruselintarvikkeita tuotetaan vielä Suomessakin. Lisäksi maaseudulla on omavaraisia tiloja ja jonkin verran pieniä elintarvikeyrityksiä, jotka tuottavat paikallisia tuotteita paikallisista raaka-aineista.
- Metsien käytössä perinteinen metsäteollisuus ja puunjalostus ovat vähentyneet Suomesta. Vuotuinen puunhakkuumäärä on 70 milj. m³ (70 milj. m³ vuonna 2005), sillä puuta hyödynnetään energiana ja uusia metsien taloudellisia käyttömuotoja on kehitetty. Energiapuun hinta ei tosin ole yhtä korkea kuin aiemmin metsäteollisuuden maksama hinta. Puusta muun muassa jalostetaan uudenlaisia korkean teknologian tuotteita ja verkostoituneilla pienyrityksillä on monipuolista puutuoteollisuutta. Maksava asiakas tiedostetaan, joten metsänomistajat ja puunostajat, korjaajat ja kylät ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa. Joillekin aineettomille metsähäydykkeille on syntymässä markkinat. Kansainvälinen kilpailu tekee toiminnasta riskialtista. Alueurakointiyritykset ovat verkottuneet paikallistoimijoiden kanssa ja näin saadaan mittakaavaetua ja puun eri osat kustannustehokkaasti käyttöön. Metsänhoitoon satsataan edelleen käyttämällä runsaasti eri kasvatusvaihtoehtoja, jolloin puun kasvatuksen riskiä on hajautettu. Metsäkiinteistökauppa käy vilkkaana, sillä osa metsänomistajista haluaa eron omaisuudesta, johon ei ole mitään siteitä.
- Energiantuotannossa metsiä käytetään lähienergian tuottoon. Bioenergiakasveilla on peltojen tuotantoalasta 35 % ja muun muassa ruokohelpin kasvatus- ja korjuuteknologia on tehokasta.
- Matkailussa vahvasti ketjuuntuneet ja verkostoituneet matkailutoimijat ovat kyenneet luomaan mittakaavaetua ja tuotannon järjeistämistä niin, että kaikki eivät tee samaa. Myös tuotteistaminen ja esimerkiksi metsien monipuolinen hyödyntäminen matkailussa on edennyt pitkälle.
- Palvelutuotannossa pk-yritykset tarjoavat jossain määrin hoiva- ja hyvinvointipalveluja.

Maaseudun ihmiset

Kaupunkien läheisellä maaseudulla menee kohtuullisesti, mutta syrjäisillä alueilla on vähemmän pysyvää asutusta. Ongelmia aiheuttavat autioituneet kuntakeskusten jäänteet. Maaseudulle on syntynyt jonkin verran uudenlaisia yhteisöjä ja kommuuneja, jotka rahoittavat toimintansa maaseutusopimustoiminnalla.

Pandemiat

Pandemioita on esiintynyt, mutta ne ovat hallinnassa rokotteiden ja lääkkeiden avulla.

Kansalaistoiminta

Länsimaat ovat pystyneet estämään taloudellisen romahduksen vahvalla kansalaislähtöisellä kehittämistoiminnalla. Kuluttajaliikkeiden rooli on vahvistunut. Kansalaistoimintaa on siis runsaasti, mutta toiminta on lyhytjänteistä; järjestöjä perustetaan ja lopetetaan paljon.

Koulutus

Julkisin varoin tuotettu koulutus on supistunut, mutta sen tilalle on kehittynyt yksityisiä, vahvasti verkostoituneita koulutusyksiköitä.

Kulttuuri

Kulttuuritoiminta on vahvasti vapaaehtoisuuteen ja oma-aloitteisuuteen perustuvaa ja kulttuurin rooli hyvinvoinnin lähteenä on tunnustettu. Tästä huolimatta verovaroin tuettuja teattereita ja

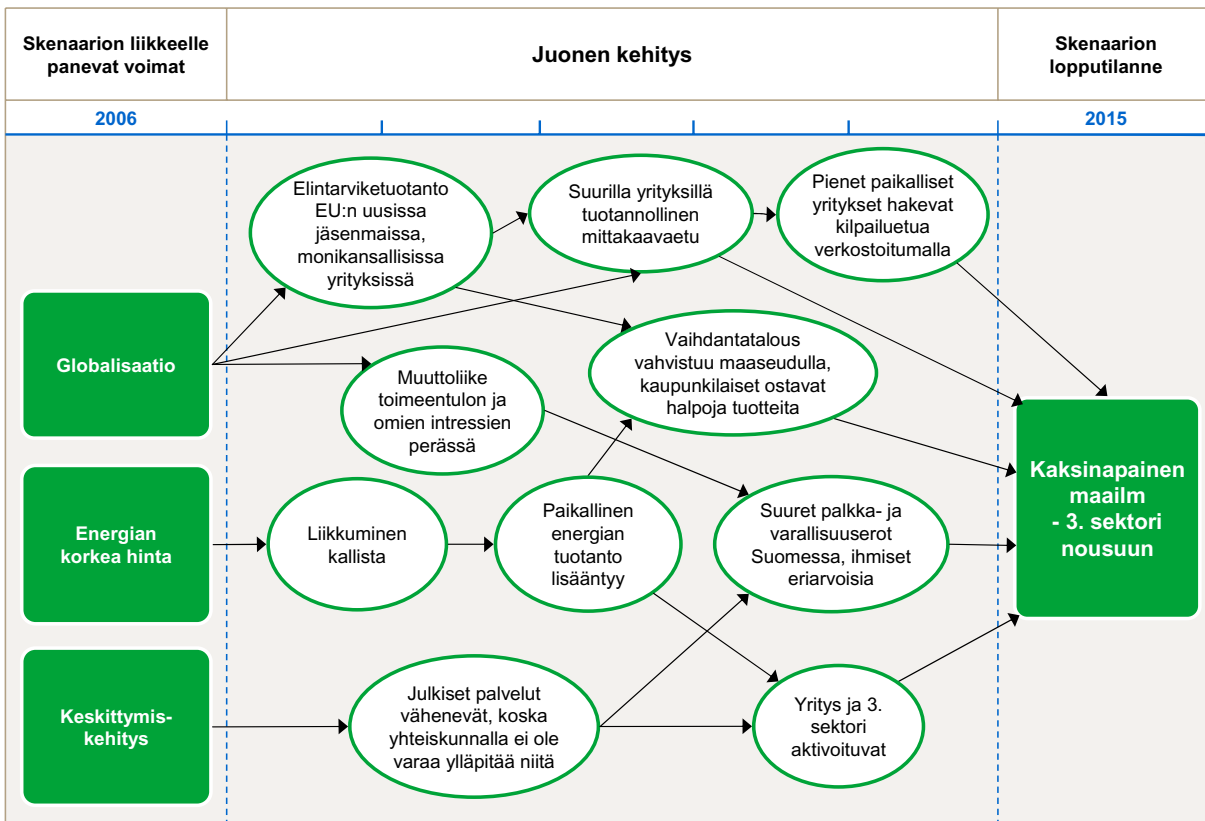
musiikkilaitoksia on toiminnassa vain kaksi kappaletta. Lisäksi kulttuuripalveluja tarjoaa joukko yksityisiä toimijoita.

Työ ja vapaa-aika

Liukuhihnatyö on kokenut uuden nousun. Palkkaerot ovat kasvaneet ja lähes kaikki työsuhteet ovat määräaikaisia. Monet huippuosaajat ovat siirtyneet ulkomaisiin verkostoyliopistoihin. Toisaalta huippuosaajia on myös kansalaisjärjestöjen palveluksessa luomassa sosiaalisia innovaatioita. Luovuuden merkitys on korostunut arjessa selviytymisessä. Vapaa-aikaa käytetään runsaasti kansalaisjärjestöissä muun muassa etujen ajamiseen.

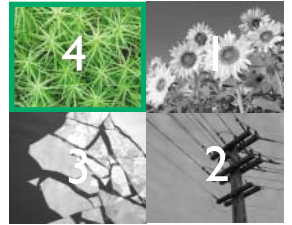
Kuvassa 12 on esitetty juonen kuvaus siitä kuinka vuoden 2006 tilanteesta asiat voisivat kehittyä siten, että päädytään Kaksinapainen maailma -toimintaympäristöön.

”Työ ja vapaa-aika sekoittuvat tulevaisuudessa: Ihmisillä on kolme kiintopistettä; koti, työ, mökki – näiden väliset rajat madaltuvat.”

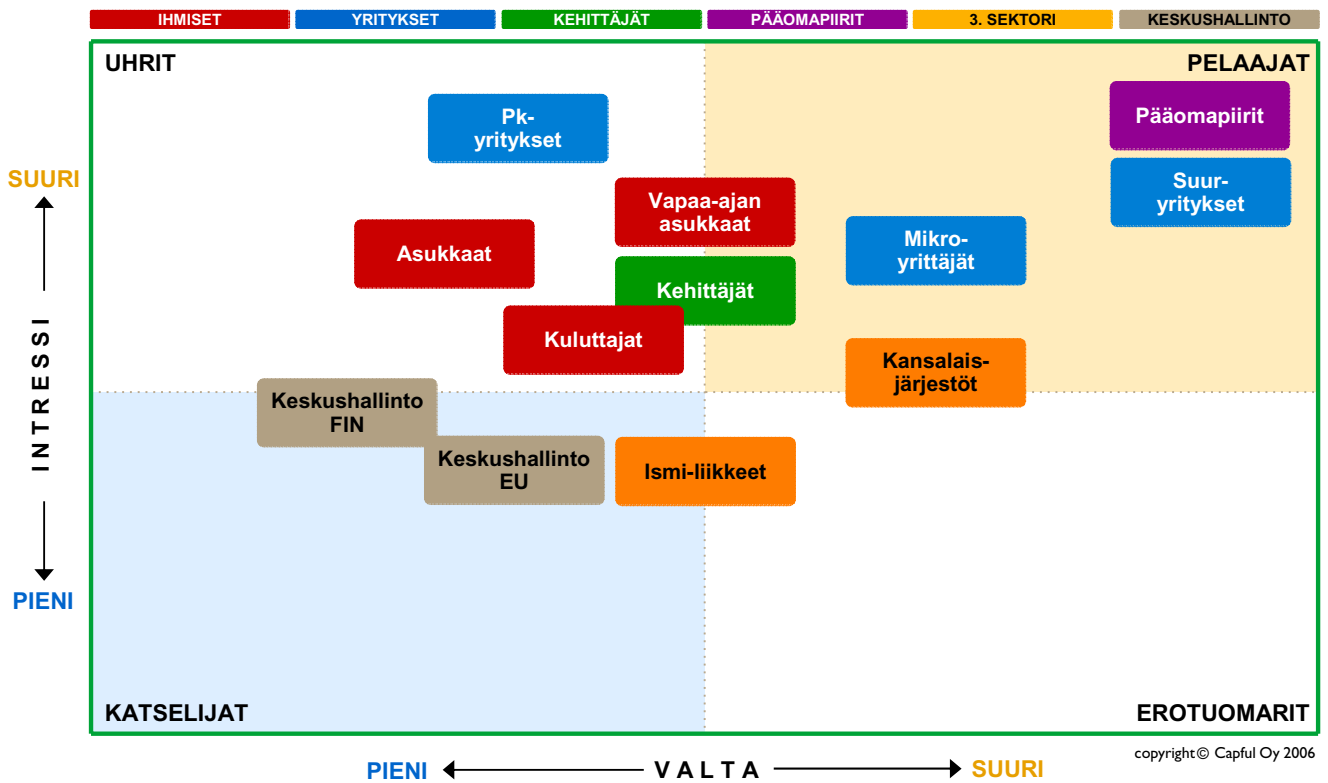

copyright © Capful Oy 2006

Kuva 12. Juonen kehitys vuosina 2006-2015 Kaksinapainen maailma -skenaariossa

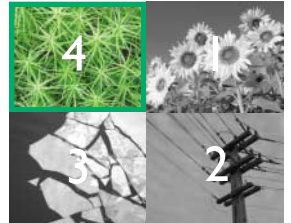

Kuvassa 13 on esitetty Kaksinapainen maailma -skenaarion toimijakartta. Pelaajaksi tässä toimintaympäristössä erottuvat erityisesti pääomapiirit ja suuryritykset. Sekä kansallinen että EU:n keskushallinto jäävät katselijan rooliin. Mikroyrityksillä, jotka onnistuvat verkostoitumaan toistensa kanssa, on tässä tilanteessa sekä valtaa että intressiä toimia. Pk-yritysten tilanne on hieman heikompi, niiden jäädessä suuryritysten ja verkottuneiden mikroyritysten puristukseen. Kansalaisjärjestöt ovat myös saaneet merkittävän aseman tässä skenaariossa.

Kuva 13. Kaksinapainen maailma -skenaarion toimijakartta

Kaksinapainen maailma -skenaarion avulla tunnistettuja maaseudun kehittämistyön mahdollisuuksia, riskejä ja vaihtoehtoja on koottu **taulukkoon 4**.

Mahdollisuudet
<ul style="list-style-type: none"> ⊙ Kansalaistoimintaan paljon kiinnostusta ⊙ Maaseudun kehittämisorganisaatiot järjestäneet rivinsä ⊙ Globalisaatio; kansainvälistyminen, matkailun kehittyminen ⊙ Venäjä tarjoaa vientimahdollisuuksia ja asiakaskunnan erilaisille palveluyrityksille (esimerkiksi matkailu) ⊙ Metsätaloudessa uusia käyttömuotoja ⊙ Energiatuotanto kannattavampaa kuin perinteinen maatalous ⊙ Omaehtoisen kulttuurin merkitys hyvinvoinnin lähteenä tunnistettu
Riskit
<ul style="list-style-type: none"> ⊙ Globalisaatio; valmistava teollisuus siirtyy suurille markkina-alueille ⊙ Blokkiutumisen; fundamentalismi johtaa yhteistyön vaikeutumiseen ⊙ Onnistuminen EU-päätöksenteossa, tuet karkaavat edullisille tuotantoalueille. Maataloustuotanto taantuu. ⊙ Innovaatiovaje heikentää Suomen kilpailukykyä ⊙ Ympäristöuhot merkittäviä ja selvä uhka ⊙ Työelämä epävakaata ja ihmisiä eriarvoistavaa
Kehittämisen vaihtoehdot
<ul style="list-style-type: none"> ⊙ Energia-matkailu-ympäristö-kansainvälisyys: osattu yhdistää tuottavasti ⊙ Energia ⊙ Matkailu; verkostoituminen ja tuotepaketit ja markkinointi hanskassa ⊙ Koulutuksessa panostetaan yrittäjyyteen ⊙ Ympäristö ⊙ Suvaitsevaisuuden on lisäännyttävä

copyright© Capful Oy 2006

Taulukko 4. Kaksinapainen maailma -skenaariosta esiin nousseet maaseudun kehittämistoiminnan mahdollisuudet, riskit ja vaihtoehdot

Kehittämistoimet

Toimintaympäristön kehittyessä Kaksinapainen maailma -skenaarion suuntaiseksi on ministeriöiden poikkihallinnollisuuden lisäännyttävä ja niiden välinen työnjako pohdittava uudelleen. Sektorikohtaisesta ohjautumisesta on päästävä huomattavasti kokonaisvaltaisempaan tarkasteluun. Myös aluepoliittiset kehittämisen tavoitteet pitää pystyä yhdenmukaistamaan eri hallinnonaloilla. Kokonaisuohjelma on yhteiskunnallisesti tehtävä paljon nykyistä sitovammaksi. Maa- ja metsätaloustutkimuksen tulee kehittyä uusiin tuotantosuuntiin, matkailuun, luonnonvarojen hyödyntämisen liiketoiminnan tutkimukseen, luovuuteen, kulttuuriin ja kansainvälistymiseen. Joidenkin teemaryhmien on vauhdikkaasti kansainvälistyttävä. Yrittäjyyden politiikkaohjelman toimenpiteet eivät toimisi nykyisellään (esim. sosiaaliturva, verotus, aloitusavustukset jne.) tässä skenaariossa.

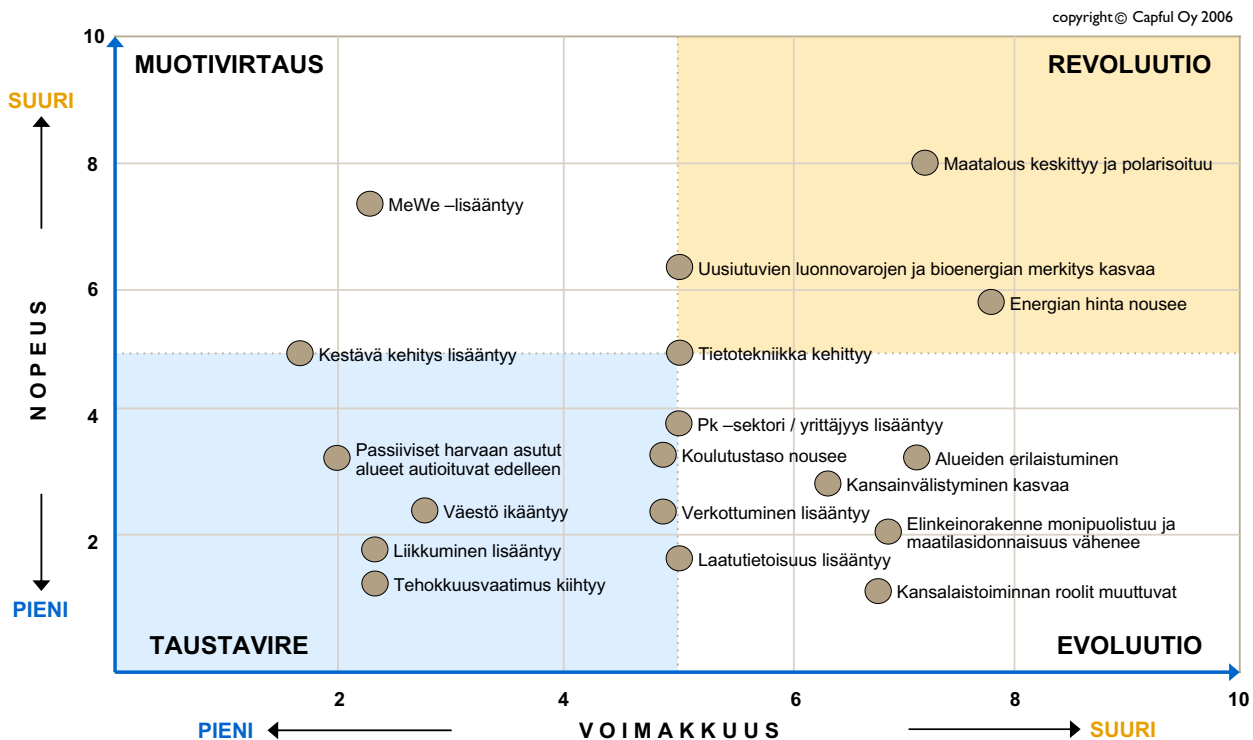
Uskottava tulevaisuudenkuva

Uskottavassa tulevaisuudenkuvassa määritettiin skenaariotarkastelun jälkeen maaseudun tulevaisuuteen liittyviä muutostekijöitä, joiden kehitystä voitiin tai uskallettiin ennakoida hankkeeseen osallistuneiden toimijoiden kesken. Uskottava tulevaisuudenkuva on olennainen elementti toimintaympäristön analyysissä sillä ainakin näiden asioiden uskotaan tapahtuvan. Kaikessa maaseudun tulevaisuuteen suuntautuvassa päätöksenteossa tulisi huomioida vähintään seuraavat seikat:

- Maatalous keskittyy alueellisesti ja tilakohtaisesti sekä polarisoituu
- Alueiden erilaistuminen ja erikoistuminen etenee
- Maaseudun elinkeinorakenne monipuolistuu ja maatilasidonnaisuus vähenee edelleen
- Passiiviset harvaan asutut alueet autioituvat edelleen ilman voimakasta kehitystyötä
- Mikro- ja pk-yrittäjyys lisääntyvät erityisesti palvelusektorilla; palveluiden ulkoistaminen ja ikääntymisen aiheuttama hoiva-alan kasvaminen
- Kansalaistoiminnan roolit ja toimintatavat muuttuvat
- Kestävä kehitys kaikissa neljässä muodossaan lisääntyy kaiken toiminnan perustana
- Uusiutuvien luonnonvarojen ja bioenergian merkitys kasvaa
- Energian hinta nousee
- Kansainvälistyminen kasvaa; ulkomainen työvoima lisääntyy
- Verkostoituminen lisääntyy
- Tietotekniikka kehittyy
- Väestö ikääntyy
- Liikkuminen lisääntyy; matkailu, pendelöinti
- Nuorten "MeWe" – yksilöllisyys yhteisöllisesti¹ – lisääntyy
- Tehokkuusvaatimus kiihtyy
- Laatu- ja ympäristötietoisuus ja vaatimus lisääntyvät (sekä tekninen laatu että mielikuva)
- Koulutustaso nousee

¹) The MeWe-Generation -tutkimuksen luoma kuva tulevaisuuden nuorista, joille on tärkeää yksilöllisyys ja yhteisöllisyys samanaikaisesti.

Kuvassa 14 uskottavan tulevaisuudenkuvan perustalla vaikuttavien trendien kehittymisen nopeutta ja ilmiöiden voimakkuutta on arvioitu keskenään ja sijoitettu voimakkuus-nopeus -matriisiin. Maatalouden keskittyminen ja polarisaatio ja energian hinnan nousu on arvioitu kaikkein revoluktion omaisimmiksi trendeiksi.

Kuva 14. Maaseudun uskottavan tulevaisuudenkuvan tausta-analyysejä

Yhteenveto

Edellä on tarkasteltu skenaariokohtaisia toimenpiteitä silloin, kun toimintaympäristö kehittyi skenaarion kaltaiseksi. Seuraavassa on arvioitu koko tulevaisuustyön pohjalta maaseudun mahdollisuuksia, riskejä ja keskeisimpiä kehittämistoimia.

Maaseudun tulevaisuuden mahdollisuudet

- Maaseudun luonnon ja hiljaisuuden tuotteistaminen
- Matkailupalveluiden kehittäminen ja markkinointi
- Elinkeinorakenteen monipuolistaminen ja yrittäjyys
- Kestävä kehitys vahvistuu kaikissa neljässä muodossaan ja erityisesti sosiaalisesti kestävä kehitys uudistaa paikkakunnan valmiuksia ja osaamista
- Maaseudun pienet yhteisöt monimuotoistuvat muuttoliikkeen ja moninaistuvan kansalaistoiminnan ansiosta
- Terveysvaikutteisten tms. elintarvikkeiden tuotekehityksessä onnistutaan
- Maatilojen monialaisuus
- Maatilojen verkostoyhteistyö laajenee, maatilat mm. ostavat enemmän erikoistuneita urakointipalveluja (ulkoistettuna)
- Bioenergian tuottaminen tulee kannattavaksi ja syntyy uusia energiamuotoja
- Luovia ratkaisuja yhteisöjen kehittämiseen kasvamassa olevan MeWe-sukupolven pohjalta
- Kansalaistoimijoista tulee todellisia yhteiskunnallisia vaikuttajia ja tehtävien toteuttajia
- Uudet asumisen trendit (muun muassa kolme asuntoa)
- Maaseudun kehittäjien roolin tunnistaminen ja vahvistaminen

Maaseudun tulevaisuuden riskit

- Globalisaatio (esimerkiksi talous tai ympäristö): Tuotannollinen verkostoituminenkaan ei riitä tuottamaan tarpeeksi suurta volyyymiä keskittyneille ostajille. Maatilakoon kasvu ei takaa kannattavuutta, viljelijät uupuvat.
- Suomen ylikorostunut halu olla EU:n mallioppilana.
- Maaseudun kehittämisen lyhytnäköisyys ja kapea-alaisuus ja kansallisen keskustelun vähäisyys.

Ajatus maaseudun kehittämistavoitteesta tiivistyi seuraavaan muotoon:

Yleisenä tavoitteena on toimelias ja ympäristöltään viihtyisä maaseutu. Maaseudun ihmiset voivat hyvin fyysisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti. Maaseutu on haluttu asuinympäristö ja houkutteleva toimintaympäristö yrittämiselle. Maaseudun kehittäjillä ja verkostojen yhteistyöllä on tavoitetilan saavuttamisessa merkittävä rooli.

- Maaseutu ei ole puoleensavetävä tai trendikäs. Erityisesti nuoret eivät jää tai muuta maaseudulle. Vanhuksetkin hakeutuvat maaseudulta pois ja vireät kaupunkilaiseläkeläiset muuttavat keskuskuntiin ei syrjäiselle tai ydinmaaseudulle.
- Energian hinnan yllättävä kehittyminen, joka tekee monet kehittämistyöt ongelmallisiksi. Energian hinnannoususta koituu maaseudulle pelkkää haitta, jos bioenergian tuotannon ja käytön tutkimus- ja kehitystyö laahaa perässä.
- Koulutustaso nousee, mutta ei kohtaa osaamisen tarvetta.
- Kansalaistoimintaa ei pidetä uskottavana (osaamisen puute)
- MeWe-sukupolvi kehittyy liialliseksi itsekkyudeksi.
- Kestävä kehitys ymmärretään vain ekologisena kysymyksenä
- Maaseudun infrastruktuurin varsinkin tiestön hoitamattomuus ja tietotekniikan kehittymättömyys. Turvallisuutta tuovat tahot etäämmällä (ambulanssi, poliisi, palokunta jne.) esimerkiksi sähkökatkojen ja murtojen sattuessa. Kiinteistöjen ja maanarvon arvaamaton hinnan kehitys: nousu tai lasku (esimerkiksi vesistön läheisyyden vaikutus).

- Maaseudun kulttuurisen jatkuvuuden katkeaminen

Keskeisimpinä toimenpiteinä maaseudun kehittämistoiminnassa

- Valtion tulisi vahvistaa suoraa demokratiaa, jolloin myös edustuksellinen demokratia vahvistuu. Suomen tulisi kehittää tervettä itsekkyyttä suhteessa EU:iin, valtiovaltaan ja kuntiin. Maaseutupolitiikkaa tulisi vahvistaa institutionaalisesti aluetasolla ja poikkivaltiossa kaikilla tasoilla (sekä vertikaalisesti että horisontaalisesti).
- Maaseudun kehittämistyössä paikallisen kehittämistyön valtaa pitää lisätä suhteessa kuntiin (erityisesti kuntien yhdistyksessä), valtioon ja EU:hun. Eri toimijoiden (tutkimus, koulutus, neuvonta, yritykset jne.) välistä yhteistyötä ja verkostoitumista pitäisi edelleen tiivistää. Kehitystyössä erityyppisten maaseutualueiden toimenpiteet pitää eriyttää. Maaseudun yhdyskunta/aluerakenne -suunnittelumallien kehittäminen, mukaan lukien haja-asutuksen hyväksyminen.
- Yritystoiminnan edellytyksiä on edelleen parannettava. Erikokoisiin yrityksiin on suunnattava erilaisia kehittämistoimia.

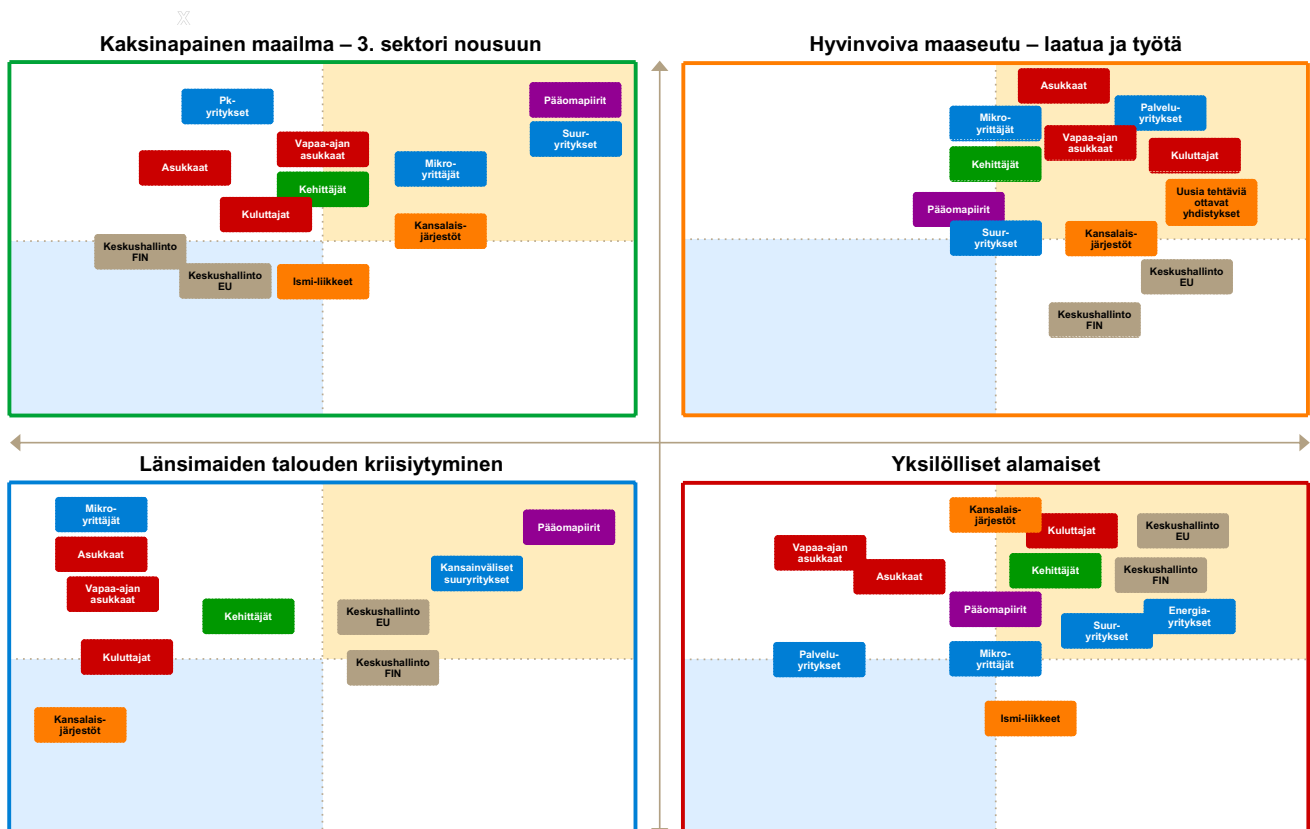
toimenpiteitä ja rajoituksia/säännöksiä. Yritysten kehittämiseen on luotava yhteisiä työkaluja. Yritysten kehittämispalvelut pitää tarjota ”samalta luukulta”. Yrittämismyönteisemmän asenneilmapiirin aikaan saanti (varsinkin nuorille). Luovuusyrittäjyyden kehittäminen. Työntekijöiden palkkaukseen liittyvän byrokratian vähentäminen ja yksinkertaistaminen. Ulkomaisen työvoiman käytön edistäminen.

- Kansalaistoiminnan brändäys
- Ihmistieteiden osaamisen saattaminen osaksi kehittämispolitiikkaa
- Suvaitsevaisuuden edistäminen
- Kolmannen sektorin toimintaedellytyksiä parannettava lainsäädännöllä, muuttamalla säädösten tulkintoja sekä valtionavulla
- Sosiaalisesti kestäväan kehitykseen kiinnitetään erityishuomio; vaatii lähipalvelujen kehittämistä ja uusien asuntojen tuottamista
- Maaseudulla asumisen mahdollistaminen infrastruktuurin, kaavoituksen jne. avulla
- Maaseutukulttuurin tieto-taidon siirtymisestä huolehtiminen ja uuden maaseutukulttuurin vahvistaminen
- Tietotekniikan mahdollisuuksien hyödyntäminen täysimääräisesti

- Maaseudun kehittämiseksi tarvittavan osaamisen ostaminen ulkoa
- Maaseutututkimuksen painoarvon lisääminen – runsaammin tutkimuksen monimuotoisuutta, pienempiä selvityksiä ja soveltavaa tutkimusta. Tutkimus- ja koulutusyksiköiden verkostoituminen kansainvälisten toimijoiden kanssa on hyvin tärkeää ja sitä tulee tukea.
- Toimintaryhmätyön vahvistaminen maaseudun kehittämistyössä – tehokkuuden ja vaikuttavuuden osoittaminen
- Hankintatoimen osaamisen kehittäminen ottamalla huomioon myös pienempiä paikallisia toimijoita
- Maaseudulle rakennetaan trendikäs ja monipuolinen imago; maaseudun positiivisen erilaisuuden korostaminen
- Turvalliset ja laadukkaat suomalaiset elintarvikkeet
- Erikoistuminen tuotteistettuihin artikkeleihin
- Panostetaan kaikkiin laajeneviin energiamuotoihin
- Matkailun kehittäminen
- Kansainvälistyminen (tutkimuksessa, yritystoiminnassa jne.) ylittää kaikki rajat
- Markkinointiosaamisen ja yhteistyön kehittäminen.
- Asiakslähtöiseen ajatteluun on paneu-

duttava yhä enemmän. Pitää tuntea niitä kulttuureja, joilla on tulevassa maailmassa varallisuutta (esimerkiksi Kiina, Intia, jne.).

Kuvassa 15 on esitetty toimijakartat kussakin skenaariossa. Toimijoiden asema muuttuu eri skenaariossa melko voimakkaasti. Suuryritykset ja pääomapiirit ovat vahvoja toimijoita erityisesti Länsimaiden talouden kriisiytyminen ja Kaksinapainen maailma -skenaariossa, mutta niiden asema on vahva myös muissa skenaarioissa. Julkinen sektori on pyrkinyt keskittämään valtaa erityisesti Yksilölliset alamaiset -skenaariossa, mutta niiden asema on vahva myös muissa skenaarioissa. Kehittäjien asema on kaikissa skenaarioissa suhteellisen merkittävä. Heidän vahvuutenaan on kyky vaikuttaa verkostoissa ja mahdollisuus toimia yli organisaatorakenteiden. Kehittäjät pystyvät hyödyntämään ja suuntaamaan aktiivisesti ja monipuolisesti niin aineettomia kuin aineellisiakin resursseja maaseudun kehittämiseen.

copyright © Capful Oy 2006

Kuva 15. Toimijakartat eri skenaarioissa

Raportin hyödyntäminen

Tämän työn keskeisenä tuotoksena ovat skenaariot maaseudun tulevaisuudesta. Skenaarioiden pohjalta on mahdollista arvioida, mitä vaikutuksia eri maaseudun kehittämistyössä skenaarioiden kuvaamalla tapahtumilla on kehittämistyön linjauksiin ja käytännön toimintaan. Tätä tarkastelua voidaan tehdä YTR:n työ- ja teemaryhmien toiminnassa ja maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmatyössä sekä muiden maaseudun kehitysuunnitelmien, -strategioiden ja -ohjelmien arvioimiseksi ja uudistamiseksi.

Skenaariot voidaan ottaa ajattelun herättäjäksi, kun rakennetaan uusia suun-

nitelmia, strategioita ja ohjelmia. Skenaariotyöskentely pystyy parhaimmillaan vapauttamaan toimijoita totutuista ajattelutavoista ja auttaa lähestymään kehittämiskohteita uusista näkökulmista.

Skenaarioiden pohjalta voidaan rakentaa yksityiskohtaisemmat skenaariot kunkin organisaation tarpeisiin. Skenaariotyötä voidaan hyödyntää myös toimintaympäristön seurannassa. Skenaariotyössä tunnistettuja muutostekijöitä voidaan käyttää lähtökohtana toimintaympäristön seurattavia indikaattoreita määriteltäessä.

Hankkeen arviointi

Hanke saavutti sille asetetut tavoitteet hyvin. Työ herätti laajaa kiinnostusta ja työhön osallistui suuri joukko maaseudun kehittämistyön toimijoita. Erityisen arvokasta oli työryhmään tiiviisti osallistuneiden henkilöiden panos ja heille syntynyt ymmärrys toimintaympäristön kehityksen systemaattisesta analysoinnista ja mahdollisten skenaarioiden vaikutuksista maaseutuun.

Työryhmän itsensä antamia arvioita hankkeelle

- Asiasyhteyksien ja syyseuraussuhteiden hahmottaminen oli vaikeata
- Prosesissa sai kuulla eri tahojen näkemyksiä tulevaisuudesta
- Hanke antoi paljon uutta, jota voi hyödyntää jatkossakin
- Tulevaisuuden tarkastelun aikajänteen pidentäminen on ollut hyvää
- Hanke oli arvokasta työtä valtionhallinnolle
- Ymmärrys maailman muutoksen nopeudesta kasvoi
- Työryhmässä olisi ollut hyvä olla enemmän toimijoita, jotka olisi pantu työskentelemään ryhmissä
- Työ auttaa näkemään tulevaisuutta 10 vuoden aikajänteellä ja kehityskulkuja sinä aikana
- Toimijakartat toivat esille todelliset vaikuttajat ja päätöksentekijät
- Hanke on pysäyttänyt ajattelemaan ja irrottanut hetkeksi normaalista operatiivisesta rutiinista
- Työtapa tuo esille kentän ajattelua
- Tulokset auttavat tulevien päätöksien teossa
- Työryhmän työskentely oli avointa ja hyvää
- Työtapa oli opettavainen
- Työ on vahvistanut YTR verkostoa

*”Suomi on EU:n maaseutumaisin maa,
jolle on uskottu poikkeuksellisen laajat luonnonresurssit.
Niiden täysimääräiseen hyödyntämiseen tarvittaisiin
poliittinen osaaminen ja tahto.”*

2015 SUOMEN MAASEUTU

Maaseudun kehittämistyön toimintaympäristön tulevaisuus

Miltä Suomen maaseutu näyttää vuonna 2015?

Miten globalisaatio ja maailmantalouden kehittyminen vaikuttavat maaseutuun?

Ketkä asuvat maaseudulla ja miten he ansaitsevat elantonsa?

Pitelet kädessäsi Suomen maaseutu 2015 -skenarioprojektin raporttia, jonka avulla Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR) kartoitti maaseudun kehittämistyön tulevaa toimintaympäristöä.

Kehittyvätkö asiat Hyvinvoiva maaseutu-, Yksilölliset alamaiset-, Länsimaiden talouden kriisiytyminen- vai Kaksinapainen maailma -skenaarion suuntaan? Vai kenties johonkin muuhun suuntaan? Kukaan meistä ei tiedä tulevaisuutta, mutta loogisesti rakennetut skenaariot auttavat varautumaan tulevaisuuden haasteisiin ja parantavat näin kehittämistyön tehokkuutta. Raportti tarjoaa vahvan ja hedelmällisen lähtökohdan erilaisten maaseudun strategioiden, ohjelmien ja suunnitelmien arvioinnille, uudistamiselle ja edelleen kehittämiseksi.